

TÜRKİYE-MACARİSTAN İLİŞKİLERİ

MURAT DEREGÖZÜ

TÜRKİYE-MACARİSTAN İLİŞKİLERİ

COPYRIGHT © 2020

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

SETA Yayınları 159
I. Baskı: 2020
ISBN: 978-625-7040-39-6

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

SETA | Berlin

Französische Straße 12, 10117 Berlin Germany
Tel: +49 30 20188466

SETA | Brüksel

Avenue des Arts 27, 1000 Bruxelles, Belgique
Tel: +3226520486

TÜRKİYE-MACARİSTAN İLİŞKİLERİ

Murat Deregözü

SETA

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

İÇİNDEKİLER

TAKDİM | 7

GİRİŞ | 9

İLİŞKİLERE TARİHSEL KISA BİR BAKIŞ | 11

FIRSATLAR, İŞ BİRLİĞİ ALANLARI VE ORTAK TEHDİT ALGILARI | 15

Siyasi İlişkiler | 15

Güvenlik | 19

Ekonomik İlişkiler | 24

Kültür ve Eğitim Alanındaki İlişkiler | 33

Potansiyel Tehlike Alanları | 37

SONUÇ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ | 41

TAKDİM

Türkiye ile Avrupa ülkeleri arasındaki ilişkilerde son yıllarda çok sayıda kriz görülmüş ve ilişkiler oldukça sorunlu bir hal almıştır. İkili ilişkiler, özellikle 15 Temmuz hain darbe girişimi esnasında ve sonrasında Avrupalı ülkelere beklediği desteği göremeyen Türkiye'nin hayal kırıklığının gölgesinde şekillenmeye başlamıştır. Bu kapsamda Türkiye'nin, son yıllarda PKK ve FETÖ militanlarının yuvası haline gelen Almanya, Fransa ve Avusturya gibi önde gelen Avrupa ülkelerinin yanı sıra Avrupa Birliği ile de sorunlar yaşamaya başladığı görülmüştür. Ankara'nın Brüksel ile ilişkileri de üyelik müzakerelerinden ziyade siyasi ve diplomatik çeşitli krizlerle gündeme gelmiş, bu krizlerin ürettiği durumların ilişkiler üzerindeki etkisi ise uzun bir süre devam etmiştir.

Türkiye-Macaristan ilişkilerinde ise son yıllarda Türkiye ile Avrupa ülkeleri arasındaki ilişkilere hiç benzemeyen ve rasyonel zeminde karşılıklı çıkarı yansıtan bir durum ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin Avrupa ile ilişkilerini Brüksel'e indirgemekten imtina etmesi ve ikili ilişkilerin geliştirilmesi yoluyla ortak çıkarları yansıtan iş birliklerini hedeflemesi Macaristan'ın ise "Doğu'ya açılım" politikasını hayata geçirerek çok boyutlu dış politika izlemeyi hedeflemesi, iki ülke arasındaki ilişkilerde ortak çıkarı ve rasyonel iş birliği alanlarını ortaya çıkardığı görülmüştür. Bu kapsamda siyasi, ekonomik, askeri, kültürel birçok alanda çeşitli iş birliklerinin gerçekleştirildiği iki ülke yöneticilerinin ise sık sık bir araya gelerek bölgesel ve küresel sorunlara karşı görüş alışverişinde bulunduğu görülmektedir.

Elinizdeki raporda son dönemde Türkiye ile Macaristan arasındaki ilişkilerin gelişimi ele alınmış ve pozitif gündeme sahip ilişkilerin çeşitli alanlarda ortaya çıkardığı iş birliği imkanları analiz edilmiştir. Bu kapsamda iki aktör arasındaki fırsatlar/iş birliği alanları ve ortak tehdit algıları ortaya konulmuş; ilişkinin siyasi, ekonomik, askeri, kültürel birçok boyutu ele alınmıştır. Raporda ayrıca ikili ilişkiler açısından ortaya çıkabilecek potansiyel tehlike alanlarına da dikkat çekilmiş ve son olarak da pozitif gündemlerin sürdürülmesi ve iş birliği alanlarının artırılması için iki ülke karar vericilerine yönelik çeşitli politika önerileri sunulmuştur.

Prof. Dr. Burhanettin Duran
SETA Genel Koordinatörü

GİRİŞ

Macaristan dünya siyasetinde yaşanan gelişmelerden en fazla etkilenen Doğu Avrupa ülkelerinden biridir. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nin uydu devleti haline gelen Macaristan, Sovyetler'in dağılmasından sonra kendini yeni sorunlar sarmalının içinde bulmuştur. Doğu Blokunun yarattığı siyasi, ekonomik ve sosyal yıkımın kalıntılarının bir an önce kaldırılması gerekmiştir. Bu sebeple Demir Perde'nin ortadan kalkmasından sonraki süreçte demokratik bir seçim sonucunda Macaristan'ın ilk başbakanı olan Jozsef Antall sorunların Atlantik kurumlarına entegre olmakla çözüleceğini düşünmüştür. Buna binaen Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) ve Avrupa Birliği (AB) üyeliğine yönelik atılan adımlar Antall hükümeti döneminde başlamıştır. Mevcut Macaristan Başbakanı Viktor Orban ise siyasi kariyerine genç bir muhalif lider olarak 1989'da başlamış ve şu an Budapeşte'de "Hősök Tere" ismi verilen "Kahramanlar Meydanı"nda gerçekleştirdiği konuşmasında Sovyetler'in ülkesini derhal terk etmesi gerektiğini ifade etmesiyle aslında Macar siyasetinde etkin rol üstleneceğinin sinyallerini vermiştir.

Macaristan, 2008 küresel ekonomik krizinden diğer AB ülkelerinden daha fazla etkilenmiştir. Bu durumun yanı sıra eski yöneticilerin IMF ile yaşadığı problemler de, Orban'ın 2010 genel seçimlerinde büyük destek görmesine sebep olmuştur. Orban da göreve gelir gelmez Macar ekonomisi için yeni pazar arayış-

larına girmiş ve “Doğu’ya Açılım¹ (*Keleti Nyitas*) politikasını hayata geçirmiştir.” Orban ekonomi odaklı dış politika anlayışını ise “Neden iki ayağımız varken sadece birinin üzerinde duralım”² ifadeleriyle ortaya koymuştur. Söz konusu ifade de ayak metaforu ile Macaristan ekonomisinin çok boyutlu bir konuma ulaşması gerektiği ortaya konulurken ayaklardan birini AB/Batı ülkeleri diğerini de Doğu ülkeleri temsil etmiştir. Bu doğrultuda Türkiye de Viktor Orban’ın Doğu’ya açılma politikası ekseninde ekonomik ilişkilerin kurulması, geliştirilmesi ve kurumsallaştırılması gereken önemli bir hedef ülke konumuna gelmiştir.

Son dönemde AB ile çeşitli sorunlar yaşamaya başlayan Türkiye de Avrupa ile ilişkilerini Brüksel’e endekslemekten vazgeçmiştir. Bu kapsamda Birleşik Krallık, Macaristan, Romanya, Polonya, İspanya gibi ülkelerle ikili yakın ilişkiler ve stratejik ortaklıklar kurmaya çalışmıştır. Türkiye’nin Avrupalı ülkelerle ikili ilişkileri geliştirme çabası ve Macaristan’ın Doğu’ya Açılım politikasının kesişmesiyle birlikte iki ülke rasyonel zeminde birbirlerinin egemenliğine saygılı, ortak çıkarları önceleyen ve iş birliği alanlarına odaklanan bir atmosferi oluşturma konusunda başarılı olmuştur.

1. Daniel Peter, “The Eastern Opening – An Element of Hungary’s Trade Policy”, ResearchGate, (Eylül 2015), https://www.researchgate.net/publication/282217890_The_Eastern_Opening_-_An_Element_of_Hungary's_Trade_Policy, (Erişim tarihi: 11 Şubat 2019).

2. Vera Molnar, “Pivoting without Principles: Hungary’s Foreign Policy Shift”, Paprika Politik, 20 Mart 2015, <http://www.paprikapolitik.com/2015/03/pivoting-without-principles-hungarys-foreign-policy-shift>, (Erişim tarihi: 10 Şubat 2020).

İLİŞKİLERE TARİHSEL KISA BİR BAKIŞ

Kökleri Asya'ya dayanan Türk ve Macar halkları yerleşik yaşama geçmeden önce göçebe bir toplum özelliği taşımaktaydılar. Macarlar bağımsız olarak sürdürdükleri hayatlarının başlangıcından beri çeşitli Türk kavimlerinin komşusu, ortağı, alıcısı ya da satıcısı olmuş, Türklerin etkisi altında kalmış ve bu iç içe ilişki yüz yıllar boyunca sürmüştür.³ İki toplum da Batı'ya göç etmeyi tercih ederken Türkler Mezopotamya'da Macarlar ise Karpat Havzası ve Tuna çevresinde yerleşik hayata geçmişlerdir. Bu süre zarfında Macarlar çeşitli Türk kavimleriyle etkileşime girip göç hareketlerini birlikte gerçekleştirmiştir.

Elbette Türklerin Macar tarihinde en çok Osmanlı İmparatorluğu döneminde etkili olduğu bilinmektedir. Osmanlılarla kurulan ilişkiler Balkanlarda yapılan şiddetli savaşlarla başlamış ve bu mücadele Macaristan'daki yüz elli yıllık Osmanlı hakimiyetiyle sonuçlanmıştır.⁴ Söz konusu hakimiyet süresince Türkler ile Macarlar arasında gündelik hayat ve kültürel, toplumsal ve ekonomik alanda etkileşimlerin ve alışverişlerin yaşandığı bilinmektedir. Osmanlı devletinin Macar topraklarından çekilmesiyle Avusturya (Habsburg) hakimiyetine giren Macarlar ile Türklerin ilişkisi kesilmemiş aksine artarak devam etmiştir. Macar ulusunun Avusturya İmparatorluğu'na karşı bağımsızlık isyanı ve mücadelesi birçok defa

3. Eva Csaki, *Macarlar'ın Eski Tarihine, Eski Türk – Macar İlişkilerine Dair*, (Macaristan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, Ankara: 2015), s. 13-14.

4. Tibor Halasi-Kun, "Türk-Macar Akıbalığı Üzerine", Çev. Erdal Çoban, *Historia - DTCF Dergisi*, Cilt: 56, Sayı: 2, (1990), s. 413-439.

olumsuz sonuçlanmış ve bu başarısız girişimlerin sonucunda mücadelenin liderleri Osmanlı'ya sığınmıştır. Örneğin 17. yüzyıl sonlarında Tökeli İmre önce İstanbul'a daha sonra da İzmit'e yerleştirilmiştir.⁵ Prens II. Ferenc Rakoczi 18. yüzyıl başında Tekirdağ'a yerleşmiş ve kaldığı ev günümüzde Rakoczi Müzesi olarak varlığını sürdürmektedir. 19. yüzyılın ortalarında ise Lajos Kossuth'un Osmanlı devletinde gördüğü kabul sonucu iki halkın birbirlerine çok daha fazla yakınlaştığı ifade edilmektedir.⁶

19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında Avusturya-Macaristan'da yükselen Panslavizm ve Pangermenizme karşı ilk kez Macaristan'da ortaya çıkan Turancılık akımı Osmanlı devletinde Türk milliyetçiliğinin gelişmesinde önemli bir etken olmuştur. Ayrıca Macar toplumunun bazı kesimleri de Macarların Orta Asya toplumu olması sebebiyle Türkçe ve Macarcanın akraba diller olduğunu belirtmektedir. Macaristan'ın Osmanlı devleti ile iş birliği yapmasıyla Macar Turancılarının 1910'da kurduğu Turan Derneği'nin çalışmaları iki ülke arasındaki kültürel köprüünün kurulmasına aracılık etmiş ve böylece Osmanlı devleti ile Macaristan arasındaki sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkiler oldukça güçlenmiştir.⁷

İki ulusun kaderi Birinci Dünya Savaşı'nda tekrar kesişmiştir. Birlikte mücadele verdikleri bu savaştan yenik ayrılan iki millet iki yeni devlet olarak tarih sahnesindeki yerlerini almışlardır. Anadolu'da yürütülen Kurtuluş Savaşı Macarlar tarafından yakından takip edilmiş, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında Anadolu'daki yeniden yapılanmanın her adımı Macaristan'da coşkuyla karşılanmış ve Mustafa Kemal Atatürk'ün yaptığı reformlar ise büyük hayranlık uyandırmıştır.⁸

Yeni Türk devletinin ilk yıllarında ikili ilişkiler bu sebeple oldukça dostane olmuştur. Kalkınma hamlesi ekseninde Atatürk⁹ yabancı uzmanları Türkiye'ye davet etmiş ve istihdam edilmelerine büyük önem vermiştir. Bu kapsamda ustalıktan öğretim üyeliğine, montörden mühendise, mobilya ve dekorasyon uzmanından ziraat mühendisine çok sayıda Macar uyruklu uzman 1925-1951 yılları arasın-

5. Ali İrfan Kaya, "Osmanlı Belgeleri Işığında Tökeli İmre'nin Osmanlı Himayesindeki Mücadelesi ve Osmanlı Devletinden Sağlanan Parasal Yardımlar", *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 62, (2018), s. 365.

6. Melek Çolak, "Atatürk, Macarlar ve Türk Tarih Tezi", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 27, (2010), s. 374.

7. Çolak, "Atatürk, Macarlar ve Türk Tarih Tezi", s. 374.

8. "Atatürk'ün Vefatı ve Macaristan'daki Yankıları", *Türkinfo*, <https://turkinfo.hu/kultur/tarih/ataturkun-vefatı-ve-macaristandaki-yankıları>, (Erişim tarihi: 26 Eylül 2019).

9. M. Kemal Atatürk, Macar Kralı Naibi Amiral Horthy'ye 30 Mayıs 1924'e gönderdiği mektupla Macarlar hakkındaki temel düşüncesini ortaya koymuştur. Atatürk mektubunda "Manevi ve fikri meziyetlerini ziyadesiyle takdir ettiğim Macar milletin samimi bir hayranıyım. Memleketlerimiz arasında mevcut olan asırlık dostluk münasebetlerini bir kat daha takviye etmek için hiçbir şeyden kaçınmayacağım" ifadelerine yer vererek hem Macar milletine duyduğu samimi hayranlığa işaret etmiş hem de Macar ve Türk devletleri arasındaki dostluk münasebetlerini daha da arttırmak için elinden geleni yapmaktan kaçınmayacağını vurgulamıştır. Bkz. Gökhan Çayan, "Atatürk'ün Macar Dostluğu", *Hukuk Gündemi Atatürk Özel Sayısı*, Cilt: 16, (2013), s. 267.

da Türkiye’de istihdam edilmiştir.¹⁰ Cumhuriyet’in ilanının ardından diplomatik ilişkilerini bir an önce tesis etmek isteyen iki ülke bu amaçla 18 Aralık 1923’te bir dostluk antlaşması imzalamış ve akabinde iki ülkede diplomatik misyonlar 1924’ün ilk yarısında elçilik seviyesinde karşılıklı olarak faaliyete geçmiştir.¹¹

İkinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla birlikte ikili ilişkiler savaş sebebiyle yara alsa da Türkiye, Macar Yahudilerine olan desteğiyle Macaristan’ın yanında olma-ya devam etmiştir. Öyle ki Budapeşte’deki Türk elçiliği sığınma talebinde bulunan Macar Musevi ailelere Türkiye Cumhuriyeti pasaportu düzenleyerek ailelerin Türkiye üzerinden Ortadoğu’ya ya da Amerika’ya gitmelerini sağlamıştır.¹²

İki dünya savaşı arası dönemde her alanda gelişen Türk-Macar ilişkileri Soğuk Savaş ile birlikte durma noktasına gelmiştir. Özellikle iki ülkenin diplomatik ilişkileri 1970’lere kadar oldukça durağan geçmiştir. 70’lerden sonra “gulaş komünizmi” olarak da isimlendirilen dönemde Janos Kadar yönetiminin yavaş yavaş sosyalist dogmalardan uzaklaşarak kabuk değiştirmeye başlaması ve Soğuk Savaş’ın blokları arasında yumuşama yaşanması gibi sebeplerle iki ülkenin ilişkilerinde hareketlenmeler yaşanmaya başlamıştır.¹³ İki ülke farklı bloklarda yer alsa da iki toplumun birbirlerini asla düşman olarak görmediklerinin belirtilmesi gerekir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde iki ülke arasındaki ilişkilerin mimarı sayılabilecek Süleyman Demirel “Günümüz insanı geçmişin sorunlarını yaşatmak yerine ortak tarihimizden iki millet arasında bir köprü kursun”¹⁴ ifadelerini kullanarak aslında iki ülke arasındaki son on yılda yaşanan ve pozitif gündemlerin yoğunlukta olduğu ilişki anlayışının da mahiyetini ortaya koymuştur. Bu kapsamda yalnızca Türkiye’nin değil Macaristan’ın da benzer bir anlayışa sahip olduğu görülmektedir. Macaristan’ın özellikle NATO ve AB üyeliği ile Batı kurumları çerçevesinde Türkiye ile 2000’lerden itibaren geliştirdiği ilişkiler ortak tarih ve karşılıklı saygıdan beslenen ve aynı zamanda ortak çıkarları hedefleyerek rasyonel zeminde süregelen bir çerçeveye dayanmaktadır.

10. Seyfi Yıldırım, “Cumhuriyet Döneminde Türk-Macar İlişkileri Çerçevesinde İstihdam Edilen Macar Uzmanlar”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (CTAD)*, Sayı: 15, (2012), s. 142.

11. “Büyükelçi Ahmet Akif Oktay’ın Türkiye ile Macaristan Arasında Diplomatik İlişkilerin Kurulmasının 95. Yıldönümü Vesilesiyle Budapeşte Yunus Emre Enstitüsü’nde Düzenlenen Kutlama Programında Yaptığı Konuşma”, Türkiye Cumhuriyeti Budapeşte Büyükelçiliği, 14 Aralık 2018, <http://budapest.emb.mfa.gov.tr/Mission/ShowSpeech/12486>, (Erişim tarihi: 19 Eylül 2019).

12. Melek Çolak, “II. Dünya Savaşı Yıllarında Macar Yahudileri ve Türkiye”, *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı: 27, (2010), s. 84.

13. Fatma Çalik, “Soğuk Savaş Döneminde Türkiye-Macaristan İlişkileri”, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, (2015), s. 55.

14. Emre Saral, “Yakın Dönem Türkiye-Macaristan İlişkileri”, *Mavi Elma: Türkiye Avrupa İlişkileri*, (Gazi Kitabevi, Ankara: 2016), s. 728.

FIRSATLAR, İŞ BİRLİĞİ ALANLARI VE ORTAK TEHDİT ALGILARI

SİYASİ İLİŞKİLER

Son dönemde Türkiye ve Macaristan ikili ilişkilerinin farklı bir noktaya gelerek stratejik bir mahiyet kazandığı görülmektedir. Bu noktada ilişkilerin ivme kazanmasındaki en önemli etkenlerden biri kökleri Gyurcsany hükümetinin “Küresel Açılım” konseptine dayanan ve Viktor Orban’ın 2010’da hükümeti devralmasıyla mevcut politikayı geliştirerek “Doğu’ya Açılım” halini verdiği ekonomi temelli dış politika açılımıdır.

Macaristan’ın Batılı ekonomilere –çoğunlukla AB’ye– olan ekonomik bağımlılığını azaltmayı amaçlayan bu politika Orta Asya’dan Uzak Doğu’ya, Ortadoğu’dan Kafkasya’ya kadar geniş bir yelpazeden yabancı yatırımcıları çekme ve Macaristan’ın ihracat temelli ekonomisine yeni pazarlar bulma hedefini gütmektedir. İlaveten Doğu’ya Açılım politikasının birden fazla hedefi mevcuttur. Bu hedeflerden biri ülkenin Asya ve eski Sovyet ülke ve pazarlarına rahat erişimini sağlayan coğrafi konumundan faydalanarak Macaristan’ı Avrupa ve Asya arasında bir lojistik ve ulaştırma merkezi haline getirmektir.¹⁵ Bu hedeflerden bir diğeri ise Orban hükümetinin küçük ve orta ölçekli Macar işletmelerinin Asya pazarlarına tanıtılmasına ve bu pazarlara girmelerine yardımcı olmak istemesidir.

15. Peter, “The Eastern Opening – An Element of Hungary’s Trade Policy”, s. 3.

Bunların yanı sıra Macaristan'ın son dönemde yüzünü Doğu'ya dönmesindeki nedenlerden biri de kendi milletinin kimliksel ve tarihsel kodlarıdır.¹⁶ Bu hedefler doğrultusunda çeşitli uygulamalar hayata geçirilmiş ve 2014 parlamento seçimlerini tekrar kazanan Orban Dışişleri Bakanlığını Dışişleri ve Ticaret Bakanlığına dönüştürmüştür.¹⁷ Bu kapsamda Macaristan hükümeti birçok üst düzey toplantı gerçekleştirmiş ve belirlenen hedefler doğrultusunda ikili anlaşmalar imzalamıştır. Orban'ın Doğu'ya Açılım'ına çeşitli yorumlar olmakla birlikte bu yeni politikasının Macaristan'ın çok kutuplu bir dünyaya hazırlığı olarak da yorumlanabilir.¹⁸ Türkiye de bu kapsamda gelişen ekonomisi, teknolojisi ve kalifiye insan gücüyle Macaristan'ın yeni vizyonunda oldukça önemli yere sahip olmuş ve ticari ilişkilerin yanı sıra siyasi alanda da ikili ilişkilerin geliştirilmesi gereken bir aktör olarak görülmüştür.

2013'te iki ülke arasında "Yüksek Düzeyli Stratejik İş Birliği Konseyi" (YDSK) mekanizması oluşturulurken sonraki yıllarda da başbakan, dışişleri bakanı ve cumhurbaşkanı seviyelerinde her yıl çok sayıda karşılıklı ziyaret gerçekleştirilmiştir. Siyasi alanda ikili ilişkileri olumsuz etkileyebilecek önemli bir sorun bulunmazken iki ülke mevcut durumu geliştirmeye ve ilişkilerdeki muhtemel riskli alanları sınırlandırmaya dair gerekli çabayı sarf etmektedir.

Türkiye, Macaristan'ı NATO, OECD, Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası kuruluşlara üyeliği sürecinde desteklerken günümüzde Macaristan da Türkiye'nin AB üyeliği sürecine tam destek vermektedir. Orban'ın Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı ziyareti sırasında dile getirdiği "Macaristan her zaman Türkiye'nin AB üyeliğini desteklemiştir ve destekleyecektir çünkü AB küresel bir oyuncu olmak istiyorsa Türkiye ile iş birliği yapmak zorundadır"¹⁹ ifadeleri Budapeşte yönetiminin AB sürecinde Ankara'ya desteğinin en somut göstergesidir. Genel hatları itibarıyla inişli çıkışlı bir mahiyete sahip olan Türkiye-AB ilişkilerinin aksine Türkiye-Macaristan ilişkilerinin daha çok güven esasına dayandığı ve destekleyici bir tutumun sergilendiği Orban'ın ifadelerinden anlaşılmaktadır.

16. "Macaristan'ın Doğu Açılımı: Türkiye ve Türk Dünyası ile Gelişen İlişkiler", Türk-Macar Dostluk Derneği, 16 Kasım 2018, <http://www.turkmacar.org.tr/macaristanin-dogu-acilimi-turkiye-ve-turk-dunyasi-ile-gelisen-iliskiler>, (Erişim tarihi: 13 Mart 2020).

17. Sztojcssev Ivan, "Parlament: Kiderül, Milyen Lesz A Harmadik Orban-Kormany", *Vilaggazdasag*, 13 Mayıs 2015, <https://www.vg.hu/kozelet/parlament-kiderul-milyen-lesz-a-harmadik-orban-kormany-427256>, (Erişim tarihi: 12 Mart 2020).

18. Bernek Agnes, "Hazank Keleti Nyitas Politikaja Es A 21. Szazadi Geopolitikai Strategiak Összefüggesei", https://kki.hu/assets/upload/06_Berneke_Agnes.pdf, (Erişim tarihi: 12 Mart 2020).

19. "Orban: Hungarian Security, Turkish Stability Directly Linked", Hungary Today, 9 Ekim 2018, <https://hungarytoday.hu/orban-hungarian-security-turkish-stability-directly-linked>, (Erişim tarihi: 13 Ağustos 2019).

Belirtilmesinde fayda görülen bir diğer husus ise 16 Ekim 2014'te Budapeşte'de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) temsilciliğinin açılmasıdır.²⁰ Macaristan bunlara ek olarak Polonya, Çekya ve Slovakya ile birlikte 1991'de kurulan Vişegrad Dörtlüsü/Grubu (V4) üyesi olduğundan dönem başkanlığını üstlendiği yıllarda Türkiye ile V4 ülkeleri arasında diyalog tesisi ve ilişkilerin artırılması için de çaba sarf etmektedir.

Ayrıca Türkiye ile Macaristan arasında 12 Mart 2015'te "Dostluk ve İş Birliği Anlaşması" imzalanması oldukça önemlidir. Söz konusu anlaşmanın beşinci maddesi gereğince "Taraflar, uluslararası ve bölgesel örgütlerde, komitelerde ve görevlerde birbirlerinin adaylıklarını karşılıklı desteklemek de dahil olmak üzere, özellikle Birleşmiş Milletler (BM) ve NATO çerçevesinde uluslararası örgütlerde faaliyetlerini yürütürken aktif iş birliğinde bulunacaklar ve uygun görülecek şekilde politikalarının eş güdümünü sağlayacaklardır."²¹ Söz konusu maddeden ilişkilerin stratejik bir ortaklığa dönüştürülme niyetinin olduğu anlaşılmaktadır.

Macaristan'ın söz konusu antlaşmanın gerekliliklerini AB çatısı altında da yerine getirmek için çaba sarf ettiği görülmektedir. Zira Türkiye'nin Barış Pınarı Harekatı'nı kınama amaçlı karar almak için toplanan AB ülkeleri Macaristan'ın tutumu ve engellemesi neticesinde ilk etapta ortak bir karara varamamıştır.²² Böylelikle Macaristan söz konusu tutumuyla AB'de kararı engelleyen ve Türkiye'nin hareketini daha sonra yapılan açıklamalarla da destekleyen tek Avrupa ülkesi olmuştur. Macar Dış Ticaret ve Dışişleri Bakanı Peter Szijjarto konuşmasında "Kararın AB dışişleri yüksek temsilcisi tarafından yapılan açıklamada yayınlanmasını kabul ettik"²³ demiştir.

Çoğu AB ülkesinin hem NATO üyesi hem de Türkiye'nin siyasi ve ekonomik açıdan önemli bir müttefiki olmasına rağmen Macaristan'ın söz konusu tutumu sergilemesi müttefiklik ve stratejik ortaklığın gerekliliklerinin yerine getirilme çabasının açık bir örneğidir. Bu açıdan bakıldığında Macaristan söz konusu tutumuyla Türkiye kamuoyunda oldukça dikkat çekerek takdir toplama-

20. "KKTC'nin Macaristan Temsilciliği Açıldı", Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Başbakan Yardımcılığı ve Dışişleri Bakanlığı, 17 Ekim 2014, <https://mfa.gov.ct.tr/tr/kktcnin-macaristan-temsilciliği-acildi>, (Erişim tarihi: 1 Ekim 2019).

21. "Türkiye Cumhuriyeti ile Macaristan Arasında Dostluk ve İşbirliği Antlaşması'nın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı", T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, 19 Kasım 2015, <https://www2.tbmm.gov.tr/d26/1/1-0313.pdf>, (Erişim tarihi: 4 Kasım 2019).

22. Zoltan Kovacs, "Spiegel: Hungarian Veto Delays EU Warning to Turkey against Invading Syria", Index, 9 Ekim 2019, https://index.hu/english/2019/10/09/hungary_eu_council_declaration_veto_turkey_invasion_syria, (Erişim tarihi: 5 Kasım 2019).

23. Fanni Kaszas, "Foreign Minister Admits Hungary Blocked EU Resolution on Turkey", Hungary Today, 11 Ekim 2019.

mıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan da Macaristan'ın desteği sebebiyle 15 Ekim 2019'da Bakü'de gerçekleştirilen Türk Dili Konuşan Ülkeler İş Birliği Konseyi'nin (Türk Konseyi) toplantısında Macar Başbakanı Orban'a teşekkürlerini iletmiştir.²⁴ Orban da bir açıklamasında Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde gerçekleştirdiği hareketin Macaristan'ın ulusal çıkarlarıyla örtüştüğünü belirtmiş ve Türkiye'nin mülteciler için inşa edeceği şehirlerin AB tarafından desteklenmesi çağrısında bulunmuştur.²⁵

Mevcut Macar hükümetinin Türkiye ile ilişkilerini etkileyen önemli bir unsur da Macarların kökeninin Türkler gibi Orta Asya'ya dayanmasıdır. Bu kapsamda Türkiye'nin kurucu üyesi olduğu Türk Konseyi 6. Devlet Başkanları Zirvesi'ne Macaristan "gözlemci ülke" sıfatıyla ilk kez katılmıştır.²⁶ 19 Eylül 2019'da ise Macaristan'ın başkenti Budapeşte'de Türk Konseyinin bir ofisi açılmıştır.²⁷ Bu vesileyle Macaristan Doğu'ya Açılım kapsamında hedeflenen eski Sovyet ve Türki cumhuriyetlerine Türkiye aracılığı ile rahatça ulaşabilecek ve etki edebilecektir.

İki ülkenin coğrafi konumlarının da ikili siyasi ilişkileri etkileyen önemli bir unsur olduğu belirtilmelidir. Türkiye'nin sahip olduğu stratejik konumu, Ortadoğu, Kafkasya ve Orta Asya'ya yakınlığı, Asya ile Avrupa'yı birleştiren transit ülke olması Macaristan'ın Avrasya ile bağını sağlayabilmesi açısından önemli bir fırsatı beraberinde getirmektedir. Türkiye için de Macaristan Doğu Avrupa'daki konumuyla Avrupa'ya açılmasına katkı sağlayan stratejik bir aktördür. Ayrıca Batı Balkanlara komşu oluşu Macaristan'ı Balkanlar ve AB arasında da bağlantı noktası haline getirmektedir. Jeopolitik konumları açısından her iki ülke gerek Avrupa'ya gerek Ortadoğu ve Asya'ya açılan önemli bir kapı görevini görmekte ve önemli bir geçiş güzergahı üzerinde bulunmaktadır. Söz konusu konumların da getirisiyle son dönemlerde Macaristan'ın Doğu'ya Açılım politikası ve Türkiye'nin Avrupa ile ilişkilerini Brüksel'e endekslemekten ziyade ikili ilişkiler yoluyla sürdürme stratejisi iki aktörü yalnızca siyasi alanda değil güvenlik ve askeri konularda da önemli oranda birbirine yaklaştırmaktadır.

24. Georgi Gotev, "Erdoğan Thanks Orban for 'Support at the International Stage'", EURACTIV, 15 Ekim 2019, <https://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/erdogan-thanks-orban-for-support-at-the-international-stage>, (Erişim tarihi: 5 Kasım 2019).

25. "Orban to EU: Support Turkey to Build Cities in Syria for Refugees", Hungary Today, 17 Ekim 2019.

26. Erkan Avcı, "Türk Konseyi Kırgızistan'da Başladı, Macaristan da Katıldı", Euronews Türkçe, 3 Ağustos 2018.

27. "Turkic Council Opens Office in Budapest", Hungary Journal, 19 Eylül 2019, <https://thehungaryjournal.com/2019/09/19/turkic-council-opens-office-in-budapest>, (Erişim tarihi: 1 Ekim 2019).

GÜVENLİK

Mülteci Sorunu ve İlişkilere Güvenlik Kapsamında Etkisi

Avrupa ülkeleri açısından mülteci krizinin son yıllarda ülkelerin tehdit algısını şekillendiren önemli bir güvenlik sorunu haline geldiği bilinmektedir. Fakat bu sorun hiçbir bölge ülkesi için yeni değildir. Yugoslavya'nın dağılmasından sonra ortaya çıkan Balkan Savaşı sırasında Avrupa ülkeleri ve Türkiye bu sorunla yüzleşmişlerdir. Fakat Arap isyanlarının Tunus'ta başlayıp daha sonra Ortadoğu'daki diğer ülkelere sıçraması ve özellikle Suriye'de kanlı bir iç savaşa dönüşmesi Avrupa'daki ülkelerin gündemlerinde mülteci sorununun öncelikli mesele haline gelmesine sebep olmuştur.

Mülteci krizinin doğrudan etkilerine maruz kalan ülkelere biri de Suriye'nin sınır komşusu olan Türkiye olmuştur. Türkiye, Suriye kaynaklı göç konusunda insani bir yaklaşım sergileyerek açık kapı/sınır politikası uygulamıştır. Fakat Türkiye'ye gelen Suriyeli mülteciler daha iyi bir yaşam ümidiyle başta Batı Avrupa ülkeleri olmak üzere hayat standartları yüksek Avrupa ülkelerine iltica etmiştir. Bu durumdan yalnızca AB ülkeleri değil Schengen bölgesine komşu Balkan devletleri ve Schengen bölgesine dahil olmayan AB üyeleri de olumsuz etkilenmiştir. Bu bağlamda mültecilerin ilk durağı Türkiye, geçiş güzergahları Balkan devletleri ve nihai hedefleri de AB ülkeleri olmuştur. Söz konusu kriz ise bu ülkeleri ekonomik, kültürel, siyasal ve toplumsal olarak oldukça olumsuz etkilemiştir. Ekonomik olarak en ağır faturayı 4 milyondan fazla mülteciye ev sahipliği yapan ve mültecilere 40 milyar dolardan fazla harcayan Türkiye üstlenmiştir.²⁸

Mülteciler özelinde yaşanan bu kriz ortamı AB ve Türkiye arasında Mart 2016'da imzalanan Geri Kabul Anlaşması (GKA, Readmission Agreement) ile bir durgunluk sürecine girmiştir. Türkiye anlaşma şartlarını yerine getirmiş ve AB'ye olan mülteci akışını neredeyse tamamen durdurmuştur. Bu bağlamda Türkiye-AB ekseninde yaşanan anlaşma ve ilerleme Türk ve Macar ilişkilerini de olumlu yönde doğrudan etkilemiştir. Zira Türkiye GKA ile Avrupa'ya olan mülteci akınını engelleyerek diğer Avrupa ülkelerinin olduğu gibi bir geçiş güzergahı olan Macaristan'ın da sınır güvenliğini garanti altına almıştır. Orban yönetiminin mülteci konusundaki tutumu göz önünde bulundurulduğunda gerçekleştirilen anlaşmanın Macaristan'ın istikrarı açısından da önemi anlaşılmaktadır.

İki ülke sınır komşusu olmamasına rağmen Macaristan'ın sınır güvenliğinde Türkiye'nin rolünün oldukça önemli olduğunun altı çizilmelidir. Öyle ki 2018'de

28. Eyyüp Burun ve Mustafa Kanlı, "Fuat Oktay: Suriyeli Sığınmacılar için Harcamamız 40 Milyar Doları Aştı", *Hürriyet*, 26 Kasım 2019.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Macaristan ziyareti esnasında Başbakan Viktor Orban "İstikrarlı bir Türk hükümeti ve istikrarlı bir Türkiye, Macaristan'ın karadan göç nedeniyle herhangi bir şekilde tehlikeye atılmaması için bir ön koşuldur" ifadelerini kullanarak mülteci konusunda Türkiye'nin rolünü vurgulamıştır. Orban ayrıca "Macaristan'ın güvenliği ve Türkiye'nin istikrarı doğrudan bağlantılıdır" sözleriyle de iki ülke arasında güvenlik alanında yapılabilecek iş birliklerinin sinyallerini vermiştir.²⁹ 2019'da Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu tarafından Budapeşte'ye yapılan resmi ziyaret esnasında da Macar mevkidaşı Peter Szijjarto "Avrupa'nın güvenliği Türkiye'den başlıyor" diyerek Macaristan'ın tutumunun diğer AB üyesi ülkelerden ne şekilde farklılaştığını gözler önüne sermiştir.³⁰ Macaristan, Türkiye ile en güçlü dayanışmayı gösteren ülkelerden biri olarak Türkiye kamuoyunda oldukça dikkat çekmiştir. İki ülke arasındaki yalnızca mülteci meselesi özelinde bir fikir birliği ve dayanışma değil terörle mücadele gibi önde gelen çeşitli güvenlik konularında da yakınlaşma ve iş birlikleri yapıldığı görülmektedir.

Terörle Mücadele

Türkiye ile Macaristan'ın terörün her türlüsüne karşı karşılıklı anlayış ve dayanışma içerisinde oldukları görülmektedir. Özellikle Macaristan, Türkiye'nin PKK ile mücadelesine destek vermekte, diğer AB ülkelerinden farklılaşarak PKK militanlarını yargılamaktadır. Mayıs 2019'da Macaristan'da yaşanan gelişme bunun en önemli göstergelerinden biri olmuştur. 2015'te PKK'dan ayrılarak evlenen ve insan kaçakçıları aracılığıyla 2017'de Macaristan'a giriş yaptıkları tespit edilen terörist çift Mayıs'ta Szeged şehrinde görülen davada terörü finanse etmek suçundan iki yıl hapis cezasına çarptırılmış ve sekiz yıl boyunca Macaristan'a girişleri yasaklanmıştır.³¹

Diğer AB ülkelerinin PKK'yı terör örgütü olarak tanımalarına rağmen terör örgütü ile iltisaklı sözde sivil toplum kuruluşu (STK) ve şahıslara yönelik ciddi hukuki yaptırım uygulamaktan kaçındıkları bir ortamda Macaristan'ın PKK'ya karşı tutumu Türkiye açısından oldukça önemlidir. Macaristan bu politikasıyla diğer AB ülkelerinden ayrılmakta ve Türkiye için Avrupa'da önemli bir müttefik ülke haline gelmektedir. Macaristan'ın terörün her türlüsüyle mücadelede Türkiye'nin yanında olduğunu Macar karar vericiler de her fırsatta dile getirmektedir. Macaristan Dışişleri ve Dış Ticaret Bakanı Peter

29. "Orban: Hungarian Security, Turkish Stability Directly Linked".

30. "Foreign Minister: Europe's Security Begins in Turkey", Hungary Today, 3 Mayıs 2019, <https://hungarytoday.hu/foreign-minister-europes-security-begins-in-turkey>, (Erişim tarihi: 13 Ağustos 2019).

31. "Kurdish Couple Sentenced for Financing Terrorism", Hungary Today, 16 Mayıs 2015, <https://hungarytoday.hu/kurdish-couple-sentenced-for-financing-terrorism>, (Erişim tarihi: 1 Ekim 2019).

Szjijarto'nun "Ülke olarak terörizmin tüm çeşidini kınıyoruz. Bu nedenle de Türkiye'nin terörizmle mücadelesini destekliyoruz"³² açıklaması söz konusu desteği göstermektedir.

Macaristan'ın desteği yalnızca PKK'yı değil Türkiye'nin mücadele ettiği FETÖ ve DEAŞ gibi terör örgütlerini de kapsamaktadır. 2016'daki başarısız darbe girişiminden sonra Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a destek mesajı gönderen ilk Avrupalı lider Macar Başbakan Viktor Orban olmuştur.³³ Buna ilaveten Macar Dışişleri ve Dış Ticaret Bakanı Szjijarto başarısız darbe girişiminden sonra Türkiye'yi ziyaret eden ilk Avrupalı bakan olmuştur.³⁴ Bunun yanı sıra Macaristan DEAŞ'a karşı olan koalisyonda yer almakta ve Türkiye'nin bu terör örgütüyle mücadelesinde de desteğini her fırsatta dile getirmektedir:

Türkiye'nin istikrarına kasteden her türlü girişim Avrupa'nın güvenliğini tehdit anlamına gelir. Türkiye'nin istikrarını tehdit eden her türlü girişime karşı durulmalı. Dost zor zamanda da dosttur ve yanında durulmalıdır. Türkiye ile sadece mülteci anlaşması dolayısıyla değil aynı zamanda DEAŞ ile mücadele ve NATO iş birliği kapsamında da iyi ilişkiler içinde olunmalı.³⁵

Söz konusu ifadeleri dile getiren Szjijarto, Türkiye'nin istikrarı ve güvenliğinin gerek Macaristan gerekse Avrupa açısından oldukça önemli olduğunu dile getirmiştir. Macaristan bu kapsamda Türkiye'nin sınırını tehdit eden DEAŞ'la da askeri ve diplomatik mücadele açısından çeşitli adımlar atmıştır. Washington'a gerçekleştirdiği resmi ziyaretinde Peter Szjijarto, DEAŞ'ın hala ciddi bir küresel ve bölgesel tehdit oluşturduğunu ve ülkesinin savaşa devam etmeye hazır olduğunu söylemiş ve Macaristan'ın Irak'ta eğitim, danışmanlık ve yardım görevlerinde bulunan iki yüz askeri olduğunu belirtmiştir.³⁶

Askeri-Savunma Endüstrisi Kapsamında İlişkiler

Türkiye ile Macaristan arasındaki askeri ilişkiler yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. Macaristan devşirme sisteminin dışında tutulan bir bölge olmasına rağmen farklı nedenlerle Macarlar Osmanlı ordusunda görev almış ve ordu içerisinde önemli yerlere gelmişlerdir. Özellikle 19. yüzyılda Avrupa'daki ihtilaller esnasında Osmanlı'ya sığınan Macarların varlığı bilinmektedir. Örneğin 1848 İhtila-

32. Turkish Embassy in Ottawa, "Türkiye ve Macaristan Dışişleri Bakanları Ortak Basın Toplantısı", Facebook, 24 Ağustos 2016 <https://m.facebook.com/TurkishEmbassyInOttawa/posts/1084019185021430>, (Erişim tarihi: 1 Ekim 2019).

33. "Macaristan'dan FETÖ'yle Mücadelede Türkiye'ye Destek", Habertürk, 3 Ağustos 2016.

34. Viktoria Serdült, "Szjijarto First Foreign Minister to Visit Turkey after Failed Coup", *Budapest Beacon*, 19 Ağustos 2016.

35. "Macaristan'dan Türkiye'ye Sürpriz Destek", *Yeni Akit*, 23 Ağustos 2016.

36. "FM: Hungary will Continue to Assist in the Fight Against ISIS", *About Hungary*, 7 Şubat 2019, <http://abouthungary.hu/news-in-brief/fm-hungary-will-continue-to-assist-in-the-fight-against-isis>, (Erişim tarihi: 1 Ekim 2019).

li sonrası Macar lider Lajos Kossuth ve beraberindekiler Osmanlı'ya sığınmıştır. Macar ve Lehli sığınmacıların bir kısmı Osmanlı sultanının ve halkının göstermiş olduğu dostane yaklaşım ve misafirperverlik karşısında din değiştirerek Müslüman olmuş ve Osmanlı devletine hizmet etmişlerdir.³⁷

Bu sığınmacıların en önde gelenlerinden biri Macaristan ve Polonya'nın ortak kahramanı Josef Bem Paşa'dır. Aslen Polonyalı olan Bem, Macar bağımsızlık mücadelesinde önemli faaliyetler yürütmüş fakat yaşadığı mağlubiyet sonrası Osmanlı'ya sığınmıştır. Josef Bem din değiştirdikten sonra Murat Paşa ismini alıp Osmanlı subayı olmuş ve Osmanlı ordusuna hizmet etmiştir.³⁸ Osmanlı ordusuna katkı yapan önemli diğer isimler ise II. Ferenc Rakoczi ile Osmanlı'ya iltica ederek daha sonra Bercsenyi hafif süvari tümeniyle Fransa'ya giden ve orada baronluğa yükseltelen bir Macar asilzadesinin oğlu François Baron de Tott'tur. Aslında Fransız hükümeti tarafından kendisine Türkçe öğrenme, Osmanlı devletinin durumunu inceleme ve özellikle Kırım ile ilgili bilgi toplama görevi verilen Tott, Kırım hanının başlattığı başarılı askeri harekate gözlemci olarak katılmıştır.³⁹ Daha sonra İstanbul'a dönerek Osmanlı hükümeti tarafından Çanakkale'yi zorlayan Rus donanmasına karşı Boğazı korumakla görevlendirilmiş ve bunda başarılı da olmuştur.⁴⁰ Daha sonra Tott topçu öğretmen sıfatıyla devlet hizmetine girmiş, yeni istihkam ve topçu kıtalarının oluşmasına, eğitilmesine yardım etmiş, top döküm hanesini yeniden düzenlemiş ve hendese okulunda bazı derslerin öğreticiliğini yapmıştır. Türkler ile Macarlar arasındaki askeri ilişkiler Birinci Dünya Savaşı öncesi de ticari açıdan gelişme kaydetmiş, Osmanlı devleti savaş sebebiyle Avusturya-Macaristan askeri fabrikalarına yüklü siparişler vermiştir.⁴¹

Görüldüğü gibi tarihte oldukça yakın ve önemli iş birliğinin gerçekleştirildiği askeri ilişkiler Soğuk Savaş döneminde farklı bloklarda yer alınmasından dolayı kesintiye uğramış fakat Macaristan'ın 1999'da NATO üyesi olmasıyla yeniden hareketlenmiştir. NATO üyeliği çerçevesinde ilişkiler askeri iş birliği ve organize suçlarla mücadele üzerinden gelişmiş ve Macar

37. Alev Duran ve İsmail Köse, "Lajos Kossuth ve Macar Mülteciler", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 6, (2017), s. 307.

38. Talha İnanç, "How General Jozef Bem Became Murad Pasha", *Daily Sabah*, 3 Nisan 2017.

39. Geza David, "Baron de Tott, François", *İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/baron-de-tott-francois>, (Erişim tarihi: 21 Ağustos 2019).

40. David, "Baron de Tott, François".

41. Bilge Karbi, "Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Osmanlı İmparatorluğu'na İktisadi-Askeri Nüfuzu (1914-1918)", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 25, (2017), s. 125.

polisinin organize suçlarla mücadele için eğitilmesinde Türk polisiyle anlaşma gerçekleştirilmiştir.

İki ülke arasında savunma iş birliği anlaşmaları da imzalanmakta ve Macar ordusunun modernizasyonu konusunda Türkiye gereken desteği vermektedir. Türkiye ile Macaristan arasında savunma sanayii alanında gizlilik dereceli bilgilerin karşılıklı korunmasına ilişkin anlaşma imzalanmış ve bu kapsamda iki ülke arasında Kara ve Hava kuvvetlerinin kapasitelerinin artırılması, lojistik alanında tecrübe paylaşımı ile savunma ve güvenlik ilişkilerinin güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda ordusunu teknolojik açıdan geliştirmeye ve Sovyetler'den kalma silah sistemlerini NATO standartlarına ulaştırmaya çalışan Macaristan siparişlerin tamamlanması ile Türk savunma sanayiinin ürettiği “Ejder Yalçın” ve “Yörük” adlı zırhlı araçların sahibi olacaktır. Macaristan'ın özellikle dünyada beş ülkenin de satın aldığı zırhlı kara aracı Ejder Yalçın'ı alan ilk Avrupa ülkesi olması oldukça önemlidir.⁴² Öyle ki Ejder Yalçın Macaristan Savunma Günü'nde (Magyar Honvedelem Napjan) Macar vatandaşların beğenisine sunulmuştur.⁴³ İki ülke arasında yapılan anlaşmanın içeriği gizli tutulmuş, Macaristan'ın kaç adet Ejder Yalçın aldığı bilgisi paylaşılmamıştır. Fakat açık kaynaklı paylaşım sitelerinde anlaşma kapsamında ilk olarak yedi zırhlı aracın Macaristan'a teslim edildiği iddia edilmiştir.⁴⁴

Peter Szijjarto “Türkiye ve Macaristan arasındaki savunma sanayii iş birliğinin NATO üyeliğine dayanmasını çok önemsiyoruz ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin yeteneklerinin Avrupada yaşayan halklar için güvence olduğunu düşünüyoruz”⁴⁵ ifadelerini kullanarak savunma sanayii alanında yapılacak iş birliklerinin iki aktör açısından önemini belirtmiştir. Macaristan'ın ordusunu 2026'ya kadar tamamen yenilemeyi ve modernize etmeyi planlaması ve Türkiye'nin hem NATO'nun en büyük ikinci ordusu hem de savunma sanayiinde teknolojik imkan ve kabiliyetlerini her geçen gün artıran bir aktör olması göz önünde bulundurulduğunda iki aktör açısından savunma sanayii ve askeri konularda da iş birliğinin önemi ve süreklilik potansiyeli daha net anlaşılabilmektedir.

Bunların yanı sıra Türkiye ile Macaristan'ın ortak askeri tatbikatlar da gerçekleştirmesi savunma alanındaki ilişkiler açısından ifade edilmesi gereken bir başka önemli konudur. Eylül 2014'te Macaristan'ın ev sahipliğinde “Cooperative Sarex”

42. “Türk Zırhlısı Ejder Yalçın Avrupa'nın Kapısını Açtı”, *Akşam*, 31 Ağustos 2019.

43. “Erdogantol Vesz Harci Terepjarokat Orban”, *Nepszava*, 2 Ağustos 2019, https://nepszava.hu/3048437_erdogantol-vesz-harci-terepjarokat-orban, (Erişim tarihi: 12 Mart 2020).

44. “Nurol Ejder”, Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Nurol_Ejder, (Erişim tarihi: 19 Mart 2020).

45. Macaristan Türkiye'nin Avrupa'ya Açılan Kapısı”, *Haberler*, <https://www.haberler.com/macar-turk-ekonomi-forumu-6739370-haberi/>, (Erişim tarihi: 23 Nisan 2020).

adı verilen ortak bir tatbikat gerçekleştirilmiş olması bu kapsamda oldukça önemlidir. Macaristan'ın Papa Hava Üssü'nde icra edilen hava tatbikatında ise komuta kontrol süreci, arama kurtarma, havadan tahliye usulleri geliştirme, yakın hava desteği, dinamik hedefleme gibi birçok unsurun geliştirilmesi amaçlanmıştır.⁴⁶

EKONOMİK İLİŞKİLER

Ekonomi odaklı bir dış politika izleyen Macar ve Türk hükümetleri arasında siyasal ve kültürel anlamda oldukça iyi olan ilişkilere paralel olarak ekonomik ve ticari alandaki ilişkiler de her geçen yıl daha iyi bir noktaya ulaşmaktadır. Daha önce çerçevesi çizilen Macaristan'ın Doğu'ya Açılım politikası iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilere olumlu etki etmiş ve 2013'te Yüksek Düzeyli Stratejik İş Birliği Konseyi'nin (YDSK) kurulması ile her alandaki ikili ilişkiler stratejik ortaklık seviyesine çıkarılmıştır. YDSK kapsamında taraflar dört kez (2013, 2015, 2017, 2019) bir araya gelerek çok yönlü iş birliğinin geliştirilmesi, bölgesel ve uluslararası konularda fikir alışverişi sağlanması gibi önemli konular üzerinde dursalar da toplantılarda liderlerin beraberinde getirdiği iş adamlarından oluşan heyetin varlığı ticari ilişkiler açısından da önemli mesaj vermiştir.

Siyasi ilişkilerin iyi bir seviyede olduğu bu dönemde Türkiye ile Macaristan'ın ekonomik ilişkilerinde ne gibi fırsat ve iş birliği alanlarının bulunduğu önemli bir sorudur. Türkiye'nin on milyonluk nüfusa sahip ve ticaretinin büyük bölümünü AB ülkeleriyle yapan⁴⁷ Macaristan ile nasıl bir ekonomik ilişki modeli geliştirebileceği sorusuna cevap verilebilmesi iyi olan siyasi ilişkilerin ticari ilişkilere de katkı sağlaması açısından önemlidir.⁴⁸

Benzer bir soruyu Macaristan Başbakanı da sormuş ve cevabını yine kendisi vermiştir. 2017'de Ankara'da gerçekleştirilen Türkiye-Macaristan iş forumunda Viktor Orban "Macaristan on milyonluk nüfusu ile 110 milyar dolarlık ihracat yaparken güçlü Türkiye ise seksen milyonluk nüfusu ile 145 milyar dolarlık ihracat yapmıştır. Bu durum Türkiye'nin dikkate alması halinde faydalanacağı bir noktadır"⁴⁹ ifadelerini kullanmıştır. Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ve Macaristan'ın AB üyesi olması ekonomisinin hızlı ve etkili bir dönüşüm yaşamasını sağlamıştır.

46. "Türkiye Macaristan Ortak Hava Tatbikatı Başlıyor", Haberler.com, <https://www.haberler.com/turkiye-macaristan-ortak-hava-tatbikati-6432903-haberi/>, (Erişim tarihi: 23 Nisan 2020).

47. Macaristan'ın ihracatının yüzde 82'si ve ithalatının yüzde 65'i AB ülkeleriyledir.

48. "Hungary, Overview", European Birliği, https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/hungary_en, (Erişim tarihi: 23 Eylül 2019).

49. "Hungary is on Turkey's Side", MTI, 30 Haziran 2017, <http://www.miniszterelnok.hu/hungary-is-on-turkeys-side>, (Erişim tarihi: 23 Eylül 2019).

Macaristan özellikle yoğun özelleştirme programları ve doğrudan yabancı yatırımlar ile yüzünü Batı Avrupa ekonomilerine çevirerek ciddi bir atılım sağlamıştır.

2004'teki AB üyeliğiyle Macaristan ekonomisi Batılı ülkeler ile hızlı bir entegrasyon sürecine girmiş ve hızlı bir büyüme göstermiştir. Fakat 2008 küresel krizinden en çok etkilenen AB ülkelerinden birisi olan Macaristan, ekonomisinin 2009'da yüzde 6,8 oranında küçülmesini engelleyememiştir.⁵⁰ Bu da Macaristan'ı farklı ekonomik arayışlara itmiş ve Budapeşte yönetiminin ekonomik ilişkilerini çok boyutlu bir noktaya getirme ihtiyacını doğurmuştur. Böylelikle farklı alternatif ve pazarlara duyulan ihtiyaç ekonomik açıdan Macaristan ile Türkiye'yi birbirine yaklaştırmıştır.

Türkiye ve Macaristan arasındaki ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi Türkiye'yi 500 milyonluk bir AB pazarına ortak ederken Macaristan'ı da 80 milyonluk bir pazara ulaştıracaktır. Ayrıca Türkiye'nin coğrafi konumunun sağlamış olduğu avantajlar Macaristan'ın Ortadoğu ve Asya pazarlarına ulaşmasına da imkan sağlayacaktır. Bu yönüyle iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin kazan-kazan esasına göre nitelendirilmesi gerekmektedir. Zira Cumhurbaşkanı Erdoğan da çok kez "iki ülke ekonomilerinin rakip değil birbirlerini tamamlayıcı bir mahiyette" olduğunu belirtmiştir.

2013'teki YDSK'de Macaristan'la ikili ticaret hacminin 5 milyar dolara çıkarılması hedefi ortaya konulmuştur.⁵¹ Daha sonraki dönemlerde ise bu hedef 6 milyar dolar şeklinde güncellenmiştir. Bu çerçevede Macaristan Aralık 2013'te İstanbul'da bir "Ticaret Evi" açmış, 2015'te ise "Macar Eximbank" İstanbul'da bir ofis açmıştır. Günümüzde Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde Macaristan'ın Ticaret Evleri bulunmaktadır.⁵²

Bu noktada Macar Eximbank'a ayrı bir parantez açmak gerekmektedir. Zira Söz konusu kurumun hedeflerinin ikili ticari ilişkilere katkısı oldukça büyüktür. Macar Eximbank'ın Türkiye ile ticari ilişkiler açısından dört büyük hedefinin olduğu görülmektedir:

- İstanbul ofisi ile Macar ihracatçıların ilişkilerini sağlamlaştırmak, ve potansiyel ihracatçıların Türkiye ile ihracata başlamalarını sağlamak
- Çok uygun faiz oranları ile çok çeşitli kısa, orta, uzun vade finansman seçenekleri sunarak Macaristan'a Türk yatırımcıları çekmek⁵³

50. Hande Türker, *Macaristan Ülke Raporu*, (Uluslararası İlişkiler Müdürlüğü AB ve Uluslararası Organizasyonlar Şefliği, İzmir: 2015), s. 2.

51. "Türkiye-Macaristan İlişkileri", Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/-turkiye-macaristan-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (Erişim tarihi: 6 Ağustos 2019).

52. "Türkiye-Macaristan İlişkileri".

53. "Macar EXIM Türkler'le Afrika'ya Açılacak", *Sabah*, 22 Aralık 2017.

- Türk ve Macar firmalarının başta Avrupa ve Afrika ülkeleri olmak üzere üçüncü ülkelerde gerçekleştirecekleri projelere kredi desteği vermek
- Kurumlar arasındaki ilişkilerin ve iş birliğinin geliştirilmesi amacı doğrultusunda gerek faaliyette oldukları gerekse ticarette aktif rol üstlenmeyi hedefledikleri pazarlarla ilgili bilgi ve tecrübelerini paylaşmak⁵⁴

Bu hedefler doğrultusunda Türk ve Macar şirketler Afrika ülkelerinde de çeşitli ortak projeler yürütmektedir. İki ülke inşaat sektöründen sanayi alanındaki yatırımlara kadar birçok projede müşterek çalışmaktadır. Öyle ki iki ülkenin Kenya'da ortaklaşa yürüttüğü sanayi yatırımının yanı sıra⁵⁵ Türk ve Macar doktorlar Ekim 2018'de Kenya'daki sağlık haftasında yaklaşık 4 bin 500 kişiye sağlık hizmeti vermiştir.⁵⁶

İhracat ve yabancı sermaye odaklı Macaristan ekonomisine yakından bakıldığında otomotiv, elektronik, enformasyon-iletişim teknolojileri, tıbbi teknoloji ve ilaç sektörlerinin ülkenin önde gelen sanayi alanları olduğu görülmektedir. Ayrıca ülkenin avantajlı coğrafi konumu sayesinde lojistik, bankacılık ve turizm sektörlerinin de ön planda olduğu görülmektedir.⁵⁷ Türkiye'den Macaristan'a yapılan doğrudan ve dolaylı yatırımlar ise yaklaşık 1,5 milyar dolara ulaşmıştır. Mevcut yatırımlar lojistik, telekom, inşaat, turizm, gıda, sanayi, enerji ve hizmet sektörü alanlarında yoğunlaşmaktadır. Macaristan'da 570 Türk firması faaliyet gösterirken Türkiye'de ise sağlık, bilişim, makine, tarım, otomotiv ve yan sanayi alanlarında yaklaşık 70 Macar firması bulunmaktadır.⁵⁸

Macaristan istikrarlı hükümet yapısının yanı sıra öngörülebilir ekonomi politikası ve Orta Avrupalı rakiplerine kıyasla daha avantajlı vergi oranlarıyla Türk yatırımcıları açısından da şimdiye kadar cazibe merkezi olmuştur.⁵⁹ Macaristan'da 2017'den itibaren Orta ve Doğu Avrupa'daki en düşük kurumlar vergisi oranı olan yüzde 9 uygulanmaktadır. Beş gün içinde şirket kurabilme imkanı, cazip teşvik sistemi, iş gücü maliyetlerinde iyi bir denge ve ülkenin gelişmiş lojistik ve telekomünikasyon altyapısına sahip olması da yatırımcının işini kolaylaştıran

54. "Türk Eximbank ile Macar Eximbank Arasında İşbirliği Anlaşması Basın Notu", Türk Eximbank, 9 Ekim 2018, <https://www.eximbank.gov.tr/content/files/f0516f1e-10b4-49a9-8d83-65af74de0681/turk-eximbank-macar-eximbank-anlasmasi-basin-notu>, (Erişim tarihi: 23 Eylül 2019).

55. "DEİK ve HEPA'nın Organize Ettiği Türkiye - Macaristan II. Afrika İş Forumu Gerçekleştirildi", ALX Hungary, <http://www.alx.com.tr/haber/97/deik-ve-hepa-nin-organize-ettiği-türkiye-macaristan-ii-afrika-is-forumu-gerçekleştirildi>, (Erişim tarihi: 24 Eylül 2019).

56. "Emine Erdoğan'dan Türk, Macar ve Kenyalı Doktorlara Plaket", *Hürriyet*, 9 Ekim 2019.

57. "Macaristan Ekonomisi ve Dış Ticareti", Türkiye Cumhuriyeti Budapeşte Büyükelçiliği, 4 Şubat 2019, <http://budapeste.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/353931>, (Erişim tarihi: 11 Eylül 2019).

58. "Macaristan", *Dünya*, (Aralık 2018), <https://isztambul.mfa.gov.hu/asset/view/82944/D%C3%BCnya%20mell%C3%A9klet%202018.pdf>, (Erişim tarihi: 6 Ağustos 2019).

59. "Macaristan", s. 17.

**TABLO 1. TÜRKİYE’NİN MACARİSTAN İLE TİCARİ İLİŞKİLERİ
(1990-2019, MİLYON DOLAR)**

Yıllar	İhracat	İthalat
1990	30,5	110,3
1991	34,5	133,5
1992	26,9	97,1
1993	37,5	86,6
1994	58,2	55,4
1995	159,7	69,9
1996	102,8	94,4
1997	133,9	106,5
1998	113,6	152,3
1999	121,9	94,9
2000	109,9	216,6
2001	170,2	186,6
2002	200,6	325,9
2003	284,6	416,8
2004	349,9	705,4
2005	379	946,2
2006	486,6	1.286
2007	775,6	1.423
2008	686	1.286
2009	445,6	987,2
2010	440,7	1.382
2011	508,6	1.494
2012	517,8	1.184
2013	652,2	1.227
2014	693,5	1.187
2015	711,7	1.305
2016	831,7	1.301
2017	1.080	1.513
2018	1.155	1.394
2019	1.188	1.285

Kaynak: “Dış Ticaret İstatistikleri”, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK).

diğer unsurlardır.⁶⁰ Macaristan ile Türkiye'nin ikili ticaret hacmi 2018'de yaklaşık olarak 2,55 milyar dolara yükselmiştir.

Dış ticaret dengesi Macaristan lehine olmakla birlikte son on yıl verileri incelendiğinde ticaret dengesinin giderek Türkiye lehine değişim gösterdiği görülmektedir. Türkiye'nin Macaristan'a olan ihracatı 2018'de bir önceki yıla kıyasla yüzde 7 artış gösterirken ithalatında ise yüzde 8 düşüş yaşanmıştır.⁶¹ 2019'da ise ikili ticaret hacmi 2,4 milyar doları aşmış ve ticaret dengesi Türkiye lehine değişimini sürdürmüştür. Bunların yanı sıra Türkiye ile Macaristan arasında ekonomik anlamda verimliliği sağlamada her türlü mekanizmanın mümkün mertebe kullanılmaya çalışıldığı da not edilmelidir. Bakanlıklar seviyesinden diğer alt kurumlara kadar çok çeşitli mekanizmalar oluşturulmuştur. Örneğin günümüze kadar Macaristan ile altı Karma Ekonomik Konsey (KEK), dört YDSK, iki Türkiye-Macaristan Afrika İş Formu ve ticaret odaları seviyesinde birçok toplantı düzenlenmiştir. Ayrıca Türk iş adamları ve ekonomik aktörlerin faaliyetlerini kolaylaştırmak amacıyla vize işlemlerinde de kolaylık sağlanmaktadır.⁶² Kasım 2019'da gerçekleştirilen YDSK toplantısı kapsamında Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) tarafından düzenlenen Macaristan-Türkiye İş Konseyi Yuvarlak Masa Toplantısı'nda altı aylık bir süre içerisinde, Haziran 2020'ye kadar Macaristan'da bir Türk bankası şubesinin açılacağı belirtilmiştir.⁶³

Enerji

Avrupa'da Sanayi Devrimi'nden sonra ülkelerin fosil yakıtlara olan ihtiyacı gün geçtikçe artmış ve doğal kaynaklar bakımından kıt imkanlara sahip Avrupa ülkelerinin endüstrilerinin enerji ihtiyacını karşılama girişimleri doğal kaynaklar bakımından zengin ülkeler ile sanayisi gelişmiş ülkeler arasında karşılıklı bir bağımlılık oluşturmuştur. Bugün birçok AB ülkesi –özellikle Orta Avrupa– doğal gaz temini bakımından Rusya'ya bağımlı hale gelmiştir. Öyle ki Gazprom'un 2018 verilerine göre Rusya, Doğu ve Orta Avrupa pazarına toplamda 38,38 milyar metreküp gaz satmış, bunun Macaristan kısmı 7,41 milyar metreküp olmuş ve Macaristan'ın gaz ithalatının yüzde 80'inden fazlasına tekabül etmiştir.⁶⁴

60. "Macaristan", s. 20.

61. "Türkiye ile Macaristan Arasındaki İkili Ticaret", Türkiye Cumhuriyeti Budapeşte Büyükelçiliği, 4 Şubat 2019, <http://budapeste.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/353930>, (Erişim tarihi: 11 Eylül 2019).

62. "Dünyanın Gözü Kulağı Buradaydı: 73'üncü BM Genel Kurulu", *İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi*, Sayı: 245, (2019), s. 40-43.

63. "Türkiye ile Macaristan Arasındaki Ticaret Hacmi Hedefi 6 Milyar Dolar", Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), <https://www.deik.org.tr/basin-aciklamalari-turkiye-ile-macaristan-arasindaki-ticaret-hacmi-hedefi-6-milyar-dolar>, (Erişim tarihi: 13 Mart 2020).

64. "Delivery Statistics", Gazprom Export, <http://www.gazpromexport.ru/en/statistics>, (Erişim tarihi: 4 Eylül 2019).

Nispeten önemli yerli enerji kaynağına sahip olan Macaristan'ın enerji politikaları genellikle dış faktörlerle sınırlıdır.⁶⁵ Macaristan Ulusal Kalkınma Bakanlığının 2012'de yayımladığı Ulusal Enerji Stratejisi 2030 (NES) raporunda Macaristan'ın doğal gaz ithalatındaki kırılganlığına dikkat çekilmiş ve gaz ile petroldeki ithalat bağımlılığının azaltılması hedeflenmiştir.⁶⁶ Ayrıca aynı raporda Macaristan'ın enerji arzının büyük bir kısmının ithalata dayandığı ve uzun dönem de öyle devam edeceği için ülkenin enerji güvenliğini kendi başına garanti edemeyeceğinden ve altyapıların entegrasyonu için komşu ülkelerle iş birliği yapılmasının zorunluluğundan bahsedilmektedir.

Aslında AB içinde enerji konusunda bir mekanizma mevcuttur. Bu mekanizmanın amacı enerjiyi daha güvenli, ekonomik ve sürdürülebilir hale getirmek ve her AB ülkesinin güvenli bir şekilde enerjiyi tedarik etmesini sağlamaktır.⁶⁷ Fakat iş pratiğe geldiğinde durum farklılık göstermekte, AB üyesi ülkeler diğer üye devletleri dikkate almadan doğal kaynak zengini ülkelerle ikili anlaşmalar yapabilmektedir. Bu durumun en somut örneklerinden biri Rusya ile Almanya arasında birçok AB üyesi ülke (Baltık ülkeleri ve Polonya) *bypass* edilerek doğu-batı yönünde inşa edilen “Kuzey Akım 2” (*Nord Stream II*) boru anlaşmasıdır.

Durum böyle olunca diğer üye devletler de kendi enerji güvenliklerini sağlama ve garanti altına alma adına Rusya ile çeşitli anlaşmalar imzalamıştır. Örneğin Macaristan'a gaz tedariki 2021'e kadar bir anlaşmayla garanti altına alınmış ve 2021 sonrası döneme dair de müzakerelere başlanmıştır.⁶⁸ Bu yönüyle Macaristan uzun dönem enerji güvenliği için gaz güzergahlarını çeşitlendirme hedefindedir. Bu doğrultuda Eylül 2018'de gerçekleşen Moskova ziyareti sırasında Başbakan Orban Türk Akımı 2 doğal gaz boru hattı projesinin Macaristan'a kadar ulaşmasını Putin'den ciddiyetle talep etmiştir.⁶⁹ Bu istek Putin tarafından kabul edilmiş ve Macaristan Dış Ticaret ve Dışişleri Bakanı Peter Szijjarto Mart 2019'da Moskova'da Gazprom CEO'su Alexei Miller ile yaptığı görüşme sonrası Macaristan'ın 2021'in başına kadar gerekli altyapıyı hazırlayacağını belirtmiştir.⁷⁰ Macaristan

65. Diana Szöke, “Energy Policy Goals and Challenges for Hungary in the 21st Century”, *KKI Policy Brief (Institute for Foreign Affairs and Trade)*, Sayı: 16, (2018), s. 4.

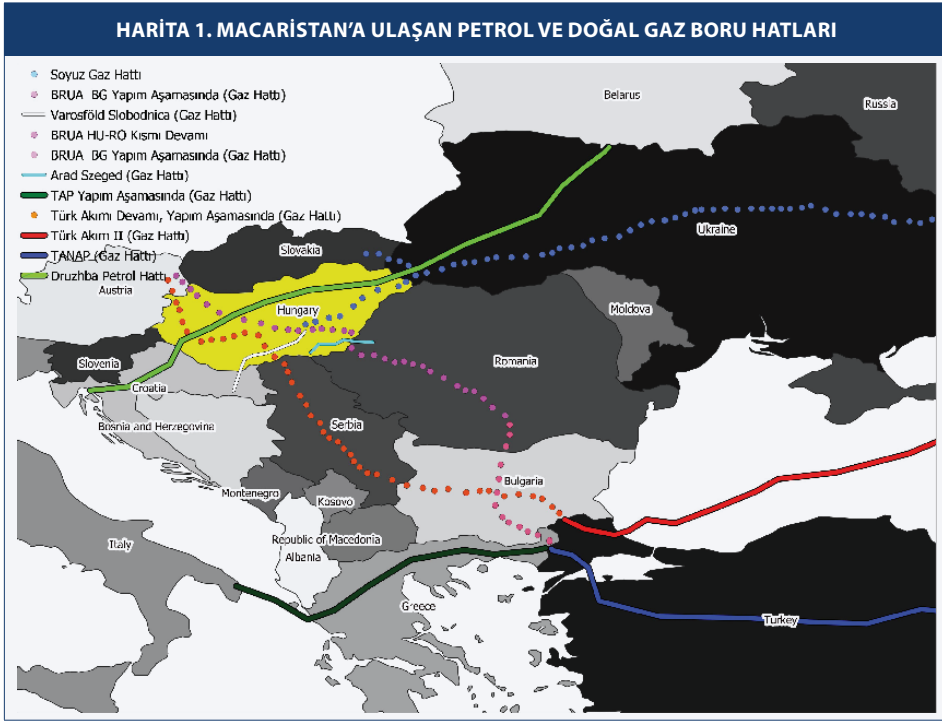
66. “National Energy Strategy 2030”, (Ministry of National Development of Hungary), <https://2010-2014.kormany.hu/download/7/d7/70000/Hungarian%20Energy%20Strategy%202030.pdf>, (Erişim tarihi: 29 Ağustos 2019).

67. “Building the Energy Union”, Avrupa Komisyonu, <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/building-energy-union>, (Erişim tarihi: 29 Ağustos 2019).

68. Marton Jarosi ve Pal Kovacs, “Energy Policy of Hungary”, *Hungarian Public Finances and Economic Policy*, Sayı: 14, (2018), s. 67-80.

69. “Agreement Reached on Russian Gas Deliveries to Hungary”, *Budapest Business Journal*, 19 Eylül 2018.

70. “Foreign Minister: Hungary's Gas Supplies Secured for Next Year”, *Hungary Today*, 21 Mart 2019.

Kaynak: Harita açık kaynak verileri kullanılarak QGIS aracılığıyla oluşturulmuştur.

bunların dışında arz güvenliğine büyük ölçüde katkı sağlayabilecek yeraltı doğal gaz depolama alanları için de iyi bir potansiyele sahiptir. Vişegrad 4 ülkeleri ile Batı Balkanların birleştiği bir coğrafi konuma sahip olması sebebiyle Macaristan bölgesel enerji altyapı merkezi rolünü üstlenebilme potansiyeline de sahiptir.⁷¹

Bu bakımdan Türkiye-Macaristan ekonomik ilişkilerinin enerji boyutu da oldukça önemlidir. Türkiye coğrafi konumu itibarıyla doğal kaynak zengini olan Ortadoğu, Hazar ve Kafkasya gibi bölgelere yakındır. Her iki ülke de doğal gaz ve petrol bakımından dışa bağımlı olmasına rağmen coğrafi konumları sayesinde karşılıklı enerji güvenliğinin sağlanmasında önemli roller üstlenebilme potansiyeline sahiptirler. Özellikle Macaristan'ın en büyük petrol ve gaz şirketi Chevron'un Hazar Denizi'ndeki petrol sahasından yüzde 9,57 hisse alması ve Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı'nın yüzde 8,9'unu satın alması Budapeşte yönetiminin kendi enerji güvenliğini sağlama konusunda attığı önemli adımlardır.⁷² Macaristan bu girişimlerle Türkiye ile enerji alanında önümüzdeki dönemlerde atılacak adımların sinyallerini de vermiştir. Avrupa'nın göbeğinde olan Macaristan özellikle doğal gaz tedariki açısından bölgede giderek etkin hale gelmekte ve kendi enerji güven-

71. Szöke, *Energy Policy Goals and Challenges for Hungary in the 21st Century*, s. 8.

72. Krisztina Than, "Hungary's MOL Buys Chevron Stake in Azeri Oilfield for \$1.57 Billion", Reuters, 4 Kasım 2019.)

liğini garanti altına almaktadır. Özellikle Türk Akımı 2 projesine Macaristan'ın da dahil edilmesi bu kapsamda oldukça önemli bir kazanım olmakla birlikte Ankara ile Budapeşte yönetimleri arasındaki stratejik iş birliği alanlarının çoğalmasına da oldukça katkı sağlayacaktır.

Turizm

Turizm bir ülkenin cari açığını azaltan, ekonomik büyümesini hızlandıran ve istihdam yaratan en önemli sektörlerden biridir.⁷³ Fakat turizm sektörü politik bunalımlar ve siyasi istikrarsızlıklardan en çabuk ve en yoğun etkilenen sektörlerin başında gelmektedir.⁷⁴ Son yıllarda Türkiye ile Macaristan hükümetlerinin istikrarlı yapıları ve karşılıklı güçlü ilişkileri bu yönde bir iş birliğinin de kapılarını açmaktadır.

Siyasi ya da ekonomik alandaki ikili ilişkilerin pozitif yönde hızla ilerlemesi iki ülke arasındaki turizm faaliyetlerine de olumlu bir şekilde yansımıştır. Elbette tarihsel süreçte iki ülke arasındaki turizm faaliyetlerinin uluslararası politikanın mahiyetinden bir hayli etkilendiği görülmektedir. Örneğin Soğuk Savaş döneminde yaşanan ayrım ve Sovyetler Birliği'nin turizm politikası Batı Bloku ülkesi olan Türkiye ile Doğu Bloku ülkesi Macaristan arasındaki turizm faaliyetlerini de olumsuz etkilemiştir.⁷⁵

Fakat Soğuk Savaş'ın sonlarına doğru iki ülke arasında turizm alanında çeşitli gelişmeler yaşanmaya başlanmıştır. Türkiye ve Macaristan arasında 23 Kasım 1982'de Turizm İş Birliği Anlaşması imzalanmış⁷⁶ ve aynı yıl ilk Turizm Karma Komisyon Toplantısı yapılmıştır. Yapılan anlaşmalar sonraki dönemlerde somut kazanımlar ortaya çıkarmaya başlamış; 1984'te 44 bin 70, SSCB'nin yıkılma sürecindeki 1989-1990 arasında sırasıyla 194 bin 391 ve 172 bin 357 Macar vatandaşı Türkiye'yi ziyaret etmiştir. 2003'ten itibaren ise turist sayıları bir önceki yıla oranla sürekli artmış ve birçok kez 100 bin barajını aşmıştır.⁷⁷ Fakat 2016'da Türkiye'de gerçekleştirilen başarısız darbe girişiminin de etkisiyle turist sayısında bir düşüş yaşanmış ve bu yıl 64 bin 737 Macar vatandaşı Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Darbe girişiminin

73. İsmet Göçer ve Nur Aydın, "Türkiye'de Sağlık Değişkenlerinin Turizm Gelirine Etkisi: Çoklu Yapısal Kırılmalı Bir Analiz", *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1, (2016), s. 777-800.

74. Burhan Aydemir ve Füsün Esenkal Çözel, "Dış Politika ve Turizm İlişkisi Bağlamında Türkiye'nin Avrupa ve Balkan Ülkeleri ile Yaptığı Turizm Antlaşmaları ve Değerlendirilmesi", *Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, (2016), s. 1-16.

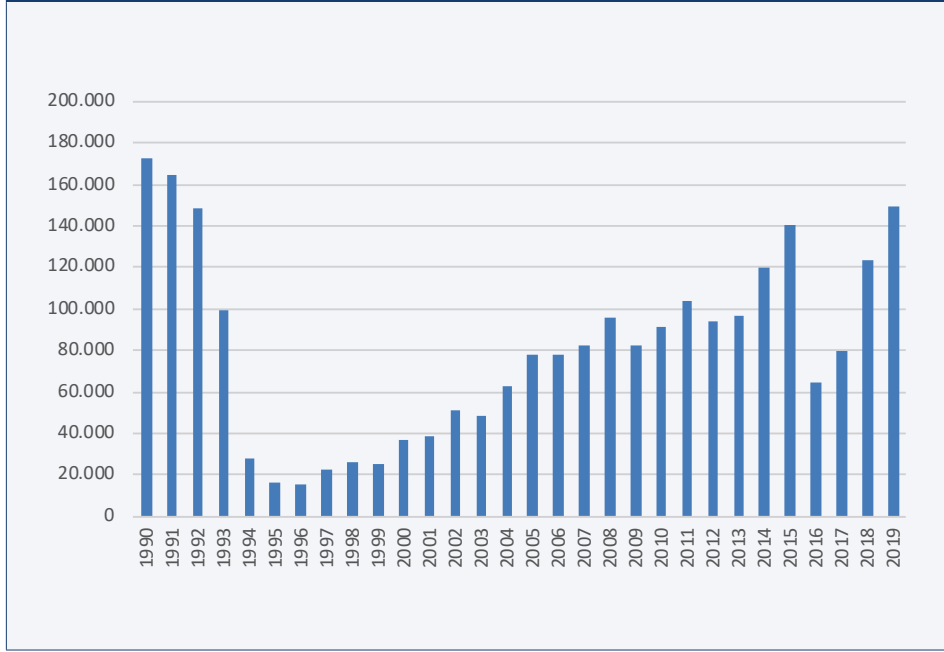
75. Ali Başaran ve Atay Akdevelioğlu, "Uluslararası Turizm ve Uluslararası Barış: Rusya Federasyonu'ndan Türkiye'ye Ziyaretçi Akımı Örneği, 1992-1999", *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 28, Sayı: 2, (2017), s. 246.

76. "Kültür ve Turizm Anlaşmaları Dizini", Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-14104/kultur-ve-turizm-anlasmalari-dizini.html>, (Erişim tarihi: 12 Eylül 2019).

77. Aydemir ve Çözel, "Dış Politika ve Turizm İlişkisi Bağlamında Türkiye'nin Avrupa ve Balkan Ülkeleri ile Yaptığı Turizm Antlaşmaları ve Değerlendirilmesi", s. 17.

etkilerinin silinmesi ve Türkiye'nin hem içeride hem de dışarıda aktif terörle mücadele operasyonlarından sonuç almaya başlamasıyla 2018'de bu rakam yeniden 100 bin barajını aşarak 123 bin 448 olmuştur.⁷⁸ 2019'da Macar turist sayısında tırmanış devam etmiş ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının verilerine göre 149 bin 523⁷⁹ Macar vatandaşı Türkiye'yi ziyaret etmiştir.⁸⁰

GRAFİK 1. TÜRKİYE'YE GELEN MACAR TURİST SAYISI (1990-2019)

Kaynak: "Turizm İstatistikleri", TÜİK; "Sınır İstatistikleri", T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı; "Dış Politika ve Turizm İlişkisi Bağlamında Türkiye'nin Avrupa ve Balkan Ülkeleri ile Yaptığı Turizm Antlaşmaları ve Değerlendirilmesi", *Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*.

Türkiye, Macaristan'a çok turist gönderen ülkelerden biri olmamasına rağmen son yıllarda bu ülkeye giden Türk ziyaretçi sayısı da giderek artmaktadır. 2010'da 37 bin 99 Türk vatandaşı Macaristan'ı ziyaret ederken⁸¹ bu rakam 2016'da 79 bin 769 kişiye ulaşmıştır.⁸²

78. "Yıllık Bültenler: Yıllık Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri", Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201114/yillik-bultenler.html>, (Erişim tarihi: 12 Eylül 2019).

79. Veriler geçicidir.

80. "Sınır İstatistikleri Aylık Bültenler 2019", T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-249708/2019.html>, (Erişim tarihi: 9 Mart 2020).

81. "Tourism in Hungary 2010 with Preliminary Data", WOW Hungary, <http://visit-hungary.com/market-intelligence/facts-figures>, (Erişim tarihi: 17 Eylül 2019).

82. "Report on the Record Year", Hungarian Tourism Agency, https://mtu.gov.hu/documents/prod/Report_on_the_record_year_2016.pdf, (Erişim tarihi: 16 Eylül 2019).

İki ülke ilişkilerinde turizm özelinde yapılan yatırımlara bakıldığı zaman Türkiye daha çok restorasyon çalışmaları ve çeşitli girişimlerle ön plana çıkmaktadır. Turizm Macaristan'da ekonominin itici güçlerinden biridir ve Türkiye'nin bu kapsamdaki rolü her geçen gün artmaktadır. Macaristan ise Türkiye'de gide-rek artan Macar turist sayısı ile Türk turizmi ve ekonomisinde yavaş da olsa etkin bir rol üstlenmektedir. Öyle ki Macaristan ve Türkiye arasında Antalya'da 2019 yılında gerçekleştirilen 8. Turizm Karma Komisyon Toplantısı'nda Türkiye için gelecek beş yıl içinde yarım milyon Macar turisti ağırlama hedefi konulmuştur.⁸³

KÜLTÜR VE EĞİTİM ALANINDAKİ İLİŞKİLER

Önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi iki ülke halklarının arasındaki kültürel bağlar çok eski tarihlere kadar uzanmaktadır. Tarihi seyir içerisinde iki toplum zaman zaman karşı karşıya gelmiş olsa da bu durum daha sonraki ilişkilerin rasyonel bir zeminde tesis edilmesine engel teşkil etmemiştir. Türk ve Macar toplumlarına bakıldığında çekişme/mücadele anlarında bile birbirlerinden etkilenmeye devam ettikleri görülmekte ve bu etkinin yansımaları günümüzde birçok alanda varlığını sürdürmektedir.

İki halk tarihsel süreç içerisinde birbirinden çok şey öğrense de özellikle son yıllarda yaşanan siyasi gelişmeler ve yakınlaşma sonucu kültürel ilişkilerde de gözle görülür bir ilerleme yaşanmıştır. Bu anlamda 59 ülkede 61 Program Koordinasyon Ofisi ile 150 ülkede faaliyet gösteren Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)⁸⁴ Macaristan'ın başkenti Budapeşte'de 2014'te ofis açmıştır. TİKA, Macaristan'daki Osmanlı eserlerinin restorasyonu, eğitim ve sağlık alanındaki faaliyetleri, çeşitli kurum ve kuruluşlara yardımlarıyla iki ülke arasında kurulan kültürel ve sosyal ilişkilerin amiral gemisi olmuştur.

TİKA'nın Macar otoritelerle ilk teması 17-19 Eylül 2012 arasında Dr. Serdar Çam başkanlığındaki Macaristan ziyaretiyle başlamıştır. Bu temasların ardından dönemin TİKA Başkanı Serdar Çam ve Szigetvar (Zigetvar) Belediye Başkanı Janos Kolovics 21 Kasım 2012'de Ankara'daki Macaristan Büyükelçiliğinde basın mensuplarının katıldığı bir törenle iki ülkenin ortak tarihini korumak adına iki ayrı metin imzalamıştır.⁸⁵ Türk-Macar dostluğunun sembolü ve "Budin'in manevi

83. Melisa Yıldız, "Türkiye 5 Yıl İçinde Yarım Milyon Macar Turist Ağırlayacak", Paratic, <https://paratic.com/turkiye-5-yil-yarim-milyon-macar-turist>, (Erişim tarihi: 10 Eylül 2019).

84. "Tarihçe", T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, <https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222#>, (Erişim tarihi: 19 Eylül 2019).

85. "Republic of Turkey Ministry of Culture and Tourism", Turkish Cooperation and Coordination Agency, https://www.tika.gov.tr/en/news/tika_builds_new_connections_between_turkey_and_hungary-8549, (Erişim tarihi: 19 Eylül 2019).

bekçisi” olarak anılan Budapeşte’deki Gül Baba Türbesi TİKA tarafından restore edilerek Ekim 2018’de ziyarete açılmıştır. Bunların yanı sıra Kanuni Sultan Süleyman’ın kayıp mezarının araştırılması, Macar-Türk Dostluk Parkı restorasyonu gibi önemli projeler de gerçekleştirilmiştir.

TİKA, Macaristan’da sadece Osmanlı mirasına sahip çıkmakla kalmayıp diğer sosyal projelere de önem vermiş ve bu kapsamda toplamda 81 farklı projeyi hayata geçirmiştir. Örneğin TİKA tarafından Macaristan’ın Kecskemet şehrinde bulunan Aile Destek ve Çocuk Terapi Merkezi’nin sosyal etkinlik merkezi ve mutfağı onarılmış, Kecskemet ve çevresinde bulunan 16 kasabanın en ücra köşelerindeki yoksul ailelerin çocuklarının bu merkeze getirilmesi için bir arazi aracı TİKA tarafından kuruma temin edilmiştir.⁸⁶

İki ülke arasındaki kültürel ilişkilere katkı sağlayan bir diğer önemli kurum ise Yunus Emre Enstitüsü’dür (YEE). YEE, Türk dili ve edebiyatının, tarihinin, kültürünün ve sanatının tanıtılması, Türkiye ile diğer ülkeler arasındaki dostluğun ve kültürel bağların pekişmesi yönündeki çalışmalarını 48 ülkede kurduğu 58 kültür merkezi aracılığıyla yürütmektedir.⁸⁷ YEE 2013’te açtığı Budapeşte’deki merkezi ile Macaristan’da Türk dili ve kültürünün Macarlara tanıtılması ve öğretilmesi adına önemli bir atılım gerçekleştirmiştir. YEE 2015’te UNESCO tarafından dünya mirası listesinde olan “Andrassy ut 62” adresindeki binayı satın almış ve üstlendiği misyonları buradan hayata geçirmeğe devam etmektedir. Söz konusu merkezde bu zamana kadar 920 kişi Türkçe öğrenmiş⁸⁸ ve bu kişilerin yüzde 97’sini Macarlar oluşturmuştur.

YEE ayrıca çeşitli sosyal ve sanatsal etkinlikler düzenleyerek iki halkın birbirini daha iyi tanınmasına katkıda bulunmaktadır. YEE bünyesinde düzenlediği Türkçe dil kurslarıyla sınırlı kalmayıp aynı zamanda diğer Türk ve Macar kurumlarıyla birlikte ortak projeler de yürütmektedir. Öyle ki TİKA Macaristan’ın en köklü okullarından birisi olan Obuda Lisesi’ne bir dil laboratuvarı hediye etmiş, aynı okulda bir gün boyunca YEE Türkçe dili tanıtımı gerçekleştirmiştir. Burdan YEE’nin sadece kendi içinde dil öğretmediği aynı zamanda diğer Türk ve Macar kurumlarıyla da ortak projeler

TABLO 2. YEE BUDAPEŞTE’DE TÜRKÇE ÖĞRENEN KİŞİ SAYISI (2013-2019)

Yıllar	Kişi Sayısı
2013	110
2014	105
2015	220
2016	225
2017	90
2018	80
2019	90

Kaynak: YEE Budapeşte

86. “TİKA’dan Macaristan’da Aile ve Çocuk Terapi Merkezine Destek”, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika'dan_macaristan'da_aile_ve_cocuk_terapi_merkezine_destek-21751, (Erişim tarihi: 19 Eylül 2019).

87. “Başkanın Mesajı”, Yunus Emre Enstitüsü, <https://budapeste.yee.org.tr/tr/kurumsal/baskanin-mesaji>, (Erişim tarihi: 19 Eylül 2019).

88. Anaokulu öğrencileri ve Türkçe konuşma kulübü öğrencileri bu sayının dışındadır.

yürüttüğü görülmektedir.⁸⁹ Yine YEE Budapeşte 2017'den itibaren Budapeşte Kispest Belediyesi ve Pendik Belediyesi iş birliğiyle Budapeşte'deki 4 anaokulunda bugüne kadar toplamda 170 anaokulu öğrencisine Türk dilini, kültürünü, halk oyunlarını, şarkılarını ve şiirlerini öğretmiştir. Kispest Belediyesi bünyesinde faaliyet gösteren Arnyas Anaokulu ve Szivarnany Anaokulu mensubu 4-6 yaş grubu 70 öğrencinin katılımıyla "Minik Laleler Türkçe Öğreniyor" ismi verilen kapanış programı düzenlenmiştir.⁹⁰

Bunların yanı sıra YEE sadece Budapeşte'de değil diğer şehirlerde de paydaş kurumlarla beraber ortak çalışmaktadır. YEE bu bağlamda Eger şehrinde bulunan Eszterhazy Karoly Üniversitesi ile ortak çalışmalar yürütmekte ve bu kapsamda Türkçe seçmeli ders olarak üniversite müfredatına konulmuştur. Yerel STK ile de iş birliği içinde olan YEE 2014'ten itibaren dört yüzün üzerinde kültürel projeyi hayata geçirmiştir. Bunların arasında ebru, ney ve Türk okçuluk kursları gibi projeler de bulunmaktadır. İlâveten bu kurslarda Budapeşte YEE'nin kendi yetiştirdiği yerel Macar sanatçılar görev almaktadır. Türkiye ve Macaristan arasında ilişkilerin sembolü olan Gül Baba Türbesi ve Vakfı ile de YEE her yıl dört veya beş etkinlik yapmaktadır. YEE Türkçe yaz okulu kapsamında hem kendi kurslarından hem de Türkolojide okuyan öğrencilerden her yıl ortalama 40 kişiyi Türkiye'ye göndermiştir.

Her ne kadar son dönemde çeşitli faaliyetler yürütülse de Macaristan'ın üniversite seviyesinde Türk dili ile tanışması çok eskilere dayanmaktadır. 1870'de Eötvös Lorand Üniversitesi'nde dünyaca ünlü Türkolog Vambery Armin tarafından açılan Türkoloji Bölümü dünyadaki ilk olma özelliğini taşımaktadır. Bu kapsamda Türk dili akademik anlamda ilk olarak Budapeşte'de öğretilmeye başlanmıştır.⁹¹

Eğitim alanındaki yeni kültürel diploması kurumu olarak Türkiye Maarif Vakfı'nın⁹² (TMV) Macaristan'da görünür hale gelmesi de oldukça önemlidir. Vakıf eğitim ve öğretim alanındaki faaliyetlerini Macaristan'da da gerçekleştirmek üzere adımlar atmıştır. Budapeşte Büyükşehir Belediyesi, TMV'ye gerekli izinleri sağlamış ve okulların restorasyonu tamamlandıktan sonra ortaokul ve lise düzeyinde eğitime başlanacağı bilgisi paylaşılmıştır.⁹³ Okulların açılış tarihleri Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın

89. "Türkçe, Macaristan'da Seçmeli Ders Oldu", NTV, 12 Ocak 2016.

90. "Minik Laleler Türkçe Öğreniyor", Yunus Emre Enstitüsü, 17 Nisan 2019, <https://www.yee.org.tr/tr/haber/minik-laleler-turkce-ogreniyor>, (Erişim tarihi: 19 Eylül 2019).

91. "Macaristan ELTE Üniversitesi Türkoloji Bölümüne Teknik Donanım Desteği", *Milliyet*, 31 Ocak 2016.

92. Kar amacı gütmeyen ve kamu yararına çalışan bir vakıf olan Türkiye Maarif Vakfı (TMV) her ülkede okul öncesinden yükseköğretime kadar eğitimin her aşamasında etkin faaliyet yürütmek amacıyla kurulmuştur. 17.06.2016 tarihli 6721 sayılı Kanun ile kurulan TMV yurt dışında Türkiye Cumhuriyeti adına Milli Eğitim Bakanlığı dışında doğrudan eğitim kurumu açma yetkisine sahip tek kuruluştur. Çok kısa bir sürede eğitim faaliyetlerini artıran TMV 41 farklı ülkede 317 eğitim kurumuyla faaliyet göstermekte ve ayrıca faaliyet gösterilen ülkelerde toplamda 42 yurduyla konaklama ve barınma alanında da etkin rol üstlenmektedir.

93. Peter Cseresnyes, "Erdogan's Foundation to Open School in Budapest", *Hungary Today*, 18 Ekim 2019.

7 Kasım 2019'da 4. YDSK toplantısı için gittiği Budapeşte ziyaretinde duyurulmuş ve kesin açılış tarihi olarak Eylül 2020 gösterilmiştir.⁹⁴ İlâveten Türkiye Cumhuriyeti Budapeşte Büyükelçiliği de okullara ilişkin bir ilan yayımlamıştır.⁹⁵ Okulların yanı sıra vakfın Macaristan eğitim ve öğretimine bin yatak kapasiteli bir yurt ile öğrenci yurtları alanında katkı sağlayacağı da duyurulmuştur.⁹⁶ Elbette söz konusu okullara izin verilmesi yalnızca eğitim ve kültür alanındaki ilişkilerin gelişmesi şeklinde değerlendirilmemelidir. FETÖ'nün Avrupa'daki yapılanmasının ne kadar güçlü olduğu ve okulları aracılığıyla bu etkiyi artırmaya çalıştığı göz önünde bulundurulduğunda TMV'nin Macaristan'da görünür olması mesianik kült bir terör örgütü olan FETÖ ile mücadele konusunda önemli bir iş birliği olarak okunmalıdır.

Son yıllarda Macarların Türk dili ve kültürüne olan ilgisini artıran önemli bir faktör olarak Türk dizilerinden de bahsedilmelidir. Türk dizileri birçok ülkede olduğu gibi Macaristan'da da yoğun bir hayran kitlesine sahiptir. Bu diziler⁹⁷ özellikle Türkiye'ye yönelik oluşan klişelerin yıkılmasında önemli rol oynamaktadır. "Binbir Gece" dizisinin Macaristan'da yayımlanmasından sonra Türkçe öğrenmek üzere kurslara başvuran kişi sayısında belirgin artış gözlemlenmiştir.⁹⁸ Ayrıca RTL ve TV2 kanallarında yayımlanan "Ezel" ve "Binbir Gece" dizileri izlenme rekorları kırmıştır.⁹⁹ Dizilerin ilişkilere en somut katkısı ise Türk kültürünü daha yakından tanımak adına Türkiye'ye turizm amaçlı gelen Macar sayısının artmasıdır.

Macaristan'ın da Türkiye'deki kültürel varlığı ve faaliyetleri önemli bir seviyede sürmektedir. Bu kapsamda Balassi Enstitüsü (BE)-Macar Kültür Merkezi Türkiye'de Macar kültürü, dili ve diğer tüm zenginliklerinin tanıtılmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Aslında ilk olarak 1916'da kurulan enstitü tarihsel olaylar sebebiyle faaliyetlerini durdurmak zorunda kalmıştır. Fakat enstitü 2013'te kapılarını yeniden açarak İstanbul'un kültür hayatında aktif bir role sahip olmaya, program ve

94. "Cumhurbaşkanı Erdoğan: 'DEAŞ'a Karşı Şu Anda Dünyada Türkiye'den Çok Daha Güçlü Tavır Koyan İkinci Bir Ülke Yoktur'", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 7 Kasım 2019, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-deasa-karsi-su-anda-dunyada-turkiyeden-cok-daha-guclu-tavir-koyan-ikinci-bir-ulke-yoktur>, (Erişim tarihi: 14 Kasım 2019).

95. "Türkiye Maarif Vakfı Tarafından Budapeşte'de Açılacak Okul", Budapeşte Büyükelçiliği, 14 Ağustos 2019, <http://budapeste.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/360898>, (Erişim tarihi: 5 Kasım 2019).

96. Betül Alakent, "Maarif Vakfı'ndan Yurt ve Okul Desteği", *Sabah*, 22 Aralık 2019.

97. Macaristanda birçok televizyon kanalında son dokuz yılda Türk dizilerinden "Binbir Gece", "Dudaktan Kalbe", "Aşk-ı Memnu", "Elveda Derken", "Muhteşem Yüzyıl", "Son", "20", "Gümüş", Kuzey Güney", "Kurt Seyit ve Şura", "Paramparça", "Gecenin Kraliçesi", "Muhteşem Yüzyıl: Kösem", "Kara Sevda", Fatmagül'ün Suçu Ne?", "Kara Para Aşk", "İntikam", "Elif", "Cesur ve Güzel", "Adını Feriha Koydum", "Acil Aşk Aranıyor", "O Hayat Benim", "Hayatımın Aşk", "Cennet'in Gözyaşları", "Vatanım Sensin", "Çalılık", "Çarpışma", "Anne", "Bizim Hikaye" ve "Elimi Bırakma" gösterildi. Bkz. Mehmet Yılmaz, "Türk Dizileri Macaristan'da Büyük İlgi Görüyor", Anadolu Ajansı, 24 Kasım 2019.

98. "Türk Dizilerinin Yurt Dışı Reytingi Hizmet ve Mal İhracatını Artırdı", *Hürriyet*, 9 Kasım 2019.

99. Sonat Bahar, "Önce Filmlerle Sonra Dizilerle Macaristan'ı Fethettik", *Sabah*, 15 Aralık 2012.

sergileri sayesinde metropolün çok kültürlü dünyasını Macar kültürel unsurlarıyla zenginleştirmeye başlamıştır.¹⁰⁰ Ayrıca 2014'ün ortalarından itibaren aktivitelerini yoğunlaştıran enstitüde 2015'te 100 Türk vatandaşı Macarca öğrenmiştir. 2016'dan itibaren her yıl 50-60 arası Türk vatandaşı Macarca öğrenmeye devam etmektedir. Enstitü tarafından 2019'da 40 kişinin Macarca öğrendiği belirtilmektedir.

Bunlara ilaveten her yıl Macaristan devlet bursları (*Stipendium Hungaricum*) ile 150 Türk öğrenci Macaristan üniversitelerinde eğitim fırsatı elde etmektedir. Toplamda ise yıllık bini aşkın Türk öğrenci Macaristan'da eğitim almaktadır. Böylece Türk öğrenciler Macar kültürünü daha yakından tanıma şansına sahip olmaktadır. Eğitim alanında Macar öğrenciler de Türkiye bursları sayesinde Türkiye'de eğitim alma şansına sahip olmaktadır. Bu kapsamda 1992'den beri toplamda doksan dört Macar vatandaşına Türkiye bursları sağlandığı belirtilmektedir.¹⁰¹

Türkiye'de üniversite seviyesinde Macarca ile tanışılması da çok eskilere dayanmaktadır. Hungaroloji Enstitüsü, Ankara Üniversitesi bünyesinde 1936'da Mustafa Kemal Atatürk'ün davetiyle Türkiye'ye gelen Prof. Dr. Laszlo Rasonyi'nin katkılarıyla açılmış ve daha sonra anabilim dalına dönüştürülmüştür.¹⁰²

Macaristan'da Türk anıtları olduğu gibi Türkiye'nin 11 farklı ilinde Macar anıtları mevcuttur. Bunların başlıcaları II. Prens Rakoczi Anı Evi ve Sergi Salonu (Tekirdağ), İmre Tökeli Anı Evi (İzmit- Kocaeli), Kossuth Müzesi (Kütahya) ve Bela Bartok Sergi Salonu'dur (Osmaniye).¹⁰³ İlaveten iki yılda bir Macaristan'ın Bugac kasabasında "Kurultaj" etkinlikleri kapsamında Asya kökenli göçmen toplumlar bir araya gelerek geleneksel şovlar eşliğinde bir festival gerçekleştirmektedir.

POTANSİYEL TEHLİKE ALANLARI

Tarihsel süreçte ordunun siyasete müdahalelerinin Türkiye iç siyasetinde büyük yıkımlara sebep olduğu bilinmektedir. Fakat 15 Temmuz 2016'daki başarısız darbe girişimi sadece Türkiye iç siyasetini etkilemekle kalmamış aynı zamanda Ankara'yı dış politika bağlamında diğer aktörlerle ilişkilerini yeniden gözden geçirmeye mecbur bırakmıştır. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'nin AB'ye yönelik bakış

100. "Balassi Enstitüsü", Macar Kültür Merkezi, <http://www.isztambul.balassiintezet.hu/tr/hakk-m-zda>, (Erişim tarihi: 20 Eylül 2019).

101. Türk-Macar Dostluk Derneği, "Türkiye-Macaristan İlişkileri", Facebook, 7 Kasım 2019, <https://www.facebook.com/groups/7584586671/permalink/10157878921781672>, (Erişim tarihi: 7 Kasım 2019).

102. "Ankara Üniversitesi", Hungaroloji Anabilim Dalı, <http://www.dtcf.ankara.edu.tr/bati-dilleri-ve-edebiyatleri/hungaroloji-anabilim-dali/>, (Erişim tarihi: 20 Eylül 2019).

103. "Balassi Enstitüsü", Macar Kültür Merkezi, <https://www.turkmagyarizi.com/t%c3%bcrk.html>, (Erişim tarihi: 20 Eylül 2019).

açısında değişimler olmuştur. Darbe girişimi sonrasında bekle-gör yöntemini benimseyen AB ülkeleri Türk halkının demokrasi sınavında yanında olmayarak Türk kamuoyunun gözünde ve zihninde demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü açısından hayal kırıklığı oluşturmuştur.

FETÖ mensuplarının Avrupa’da karargah olarak belirlediği Almanya’ya iltica etmeleri, Yunanistan’ın kaçan askerleri iadeye yanaşmaması gibi gelişmeler Türkiye’nin haklı mücadelesinde AB üye devletlerinin kendisini yalnız bıraktığı algısının oluşmasına sebep olmuştur. AB’nin taraflı tutumuna rağmen Birlik üyesi ülkelerden biri olan Macaristan’ın Türkiye’nin FETÖ ile mücadelesinde yanında olduğunu beyan etmesi bu bağlamda oldukça önemli ve değerlidir. Macaristan Dış Ticaret ve Dışişleri Bakanı Peter Szijjarto “Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu benim arkadaşım ve çok iyi irtibatımız var. Darbe girişimi esnasında Moğolistan’dan geliyordum ve havalimanına vardığımızda kendisini aradım sadece resmi olarak değil bilakis bir arkadaş olarak durumunun nasıl olduğunu öğrenmek istiyordum”¹⁰⁴ açıklamasını yaparak 15 Temmuz darbe girişimi esnasındaki desteğini belirtmiştir. Bu bağlamda ilişkiler açısından ifade edilebilecek en önemli potansiyel tehlike alanı Macaristan dahil olmak üzere Avrupa’daki FETÖ yapılanması ve bu yapılanmanın Türkiye aleyhinde yürütmüş olduğu karalama kampanyasıdır.

FETÖ’nün Macaristan’daki faaliyetlerine bakıldığında diğer birçok Avrupa ülkesine kıyasla güçlü bir yapılanmaya sahip olmadığı görülmektedir. Bu kapsamda faaliyetlerini sözde “zararsız görünümlü” okullar, iş adamı dernekleri ve STK’lar aracılığıyla yürüten FETÖ’nün Macaristan’da iki okulu ve bunlarla bağlantılı olarak iki derneği mevcuttur. Türkiye kamuoyunda fiili anlamda Macaristan hükümetinin okullara karşı herhangi bir adım atmadığına ilişkin bir algı söz konusu olsa da bu durum okulların şirket adına açılmasından dolayı Macaristan hükümetinin okullara müdahale edememesinden kaynaklanmaktadır.¹⁰⁵ Fakat Macaristan hükümetinin TMV’ye sağladığı okul açma izni iki ülke arasındaki ilişkileri stratejik ortaklık çerçevesinde geliştirme ve FETÖ’nün buna zarar vermesini engelleme niyetinde olduğunu göstermektedir. Batı Avrupa ülkelerinin FETÖ ile mücadelede Türkiye’ye destek vermemesi aksine FETÖ mensuplarına kalkan olmaları göz önünde bulundurulduğunda Macaristan hükümetinin TMV’ye sağladığı iznin önemi ve stratejik değeri oldukça anlamlı hale gelmektedir.

104. Mehmet Yılmaz, “Macaristan’dan Türkiye’ye FETÖ ile Mücadelede Destek”, Anadolu Ajansı, 3 Ağustos 2016.

105. Alakent, “Maarif Vakfı’ndan Yurt ve Okul Desteği”.

Özelde Macaristan genelde AB üyesi ülkeler ile Türkiye arasındaki ilişkileri zedeleyebilecek diğer konu ise aşırı sağ partilerin yükselişi ve İslamofobik tutumların her geçen gün artmasıdır. Son on yılda milliyetçi, popülist ve aşırı sağ hareketler Avrupa'daki etkilerini artırmış ve göç, küreselleşme ve terörizm ile ilgili endişeleri kullanarak aşırı sağ siyasi partiler birçok ülkede etkinlik kazanmıştır.¹⁰⁶ Son yıllarda diğer AB ülkelerindeki seçim sonuçlarına bakıldığı zaman ise aşırı sağ partilere verilen oyların yerel, ulusal ya da Avrupa Parlamentosu seçimlerinde de giderek arttığı görülmektedir.¹⁰⁷ Bunun sonucu olarak göçmen sorunuyla karşı karşıya gelen AB ülkelerinde Müslüman göçmen karşıtı söylemler İslamofobi ile iç içe geçerek çoğu AB ülkesinin hem iç ve dış siyasetini hem de merkez sağ partilerin söylemlerini etkilemektedir.¹⁰⁸

Bu kapsamda Macaristan da aşırı sağın yükselişinden kendi payına düşeni alan bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Suriyeli mültecilerin Avrupa'ya akınıyla başlayan süreçte Macaristan Başbakanı Orban sık sık ülkesinin Hristiyan kimliğinin ve değerlerinin korunması gerektiğini belirtmiş, buna benzer söylemlerin meyvelerini 2018 genel seçimleri sonucunda almıştır. 2014 genel seçimlerine oranla oyunu yüzde 4'ten fazla oranda artıran Orban toplamda 199 sandalyeye sahip Parlametonun 133 sandalyesine sahip olmuştur.¹⁰⁹ Fakat Orban'ın söylemlerinin Almanya ve Avusturya gibi ülkelerde olduğu gibi dış politik etkileri görülmemektedir. Bu yönüyle Batı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Macaristan'da yükselen aşırı sağ dış politikada "Türkiye karşıtlığını ve Müslümanları hedef almayı" beraberinde getirmemektedir. Bilakis Orban ve hükümeti pragmatik davranarak Türkiye ile ilişkileri zedeleyebilecek adımlardan kaçınmaktadır. İlişkilerin geleceği açısından bu duruma kurumsal bir yapı kazandırılması, ilişkilerin aşırı sağın yükselmesi gibi irrasyonel reaksiyonlara kurban edilmemesi ve rasyonel zeminde sürdürülmeye devam edilmesi oldukça önemlidir. Gerek Türkiye'nin gerekse Macaristan'ın söz konusu rasyonel zemini tesis edebilmesi ve bunu sürdürme iradesine sahip olmaları ilişkilerin geleceği açısından da ümit vermektedir.

106. Enes Bayraklı ve Farid Hafez, *European Islamophobia Report 2018*, (SETA Yayınları, İstanbul: 2019), s. 11.

107. Selcen Öner, "Different Manifestations of the Rise of far-Right in European Politics: The Cases of Germany and Austria", *Marmara Journal of European Studies*, Cilt: 22, Sayı: 2, (2014), s. 86.

108. Öner, *Different Manifestations of the Rise of far-Right in European Politics: The Cases of Germany and Austria*, s. 92.

109. "Hungary — 2018 General Election Results", Politico, <https://www.politico.eu/europe-poll-of-polls/hungary>, (Erişim tarihi: 2 Kasım 2019).

SONUÇ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

İki ülke arasındaki ilişkilerin son dönemine ağırlık verilen bu raporda iki temel nokta ortaya çıkmıştır. İki devlet yüzyıllar boyunca birbiriyle sürekli etkileşim halinde kalmış ve hemen hemen her alanda birbirleriyle iş birliği halinde olmuştur. Elbette Macaristan'ın yüz elli yıl boyunca Osmanlı hakimiyetinde kalması taraflar arasındaki kültür alışverişinin en yoğun yaşandığı dönemlerden biri olmuştur.

İki ülkenin mevcut hükümetleri de bu ortak payda etrafında toplanarak karşılıklı saygı ve diyalog içerisinde ilişkilere her alanda hız verme konusunda mutabık kalmaktadır. Söz konusu ilişkilerin mahiyetini etkileyecek ciddi bir sorun bulunmak bir yana taraflar arasındaki iş birliği en iyi zamanlarından birini yaşamaktadır.

Bir diğer husus ise ülkelerin dünya siyasetindeki mevcut pozisyonları ve coğrafi konumlarının her iki tarafın da faydalanabileceği fırsatlar sunmasıdır. Bu yüzden Türkiye'nin güvenliği aynı zamanda AB ülkelerinin güvenliğiyle de eş düşünülmelidir. İki ülke arasındaki ilişkilere bakıldığı zaman gerçeklerden uzak, irrasyonel hedefler konulmadığı görülmektedir. Bu bağlamda büyüyen ekonomisiyle Türkiye, AB pazarına entegre olmuş bir Macaristan ile mevcut ekonomik ilişkilerini daha iyi seviyelere çekme potansiyeline sahiptir. Bu bakımdan ikili ilişkilerin daha iyi bir noktaya getirilmesi açısından şu unsurlara dikkat edilmesi gerekmektedir:

- Türk yatırımcıların Macaristan'da turizm, inşaat, telekomünikasyon ve hizmet sektörlerine yapılacak yatırımlara daha çok ağırlık vermesi gerekmektedir.
- Özellikle başkent Budapeşte'de yükselen gayrimenkul fiyatları yatırımcılar için dikkate alınması gereken bir noktadır.
- Macaristan hükümetinin yabancı düşmanlığı ve aşırı sağın yükselmesi konusunda bir yol haritasının olması, bu trendi kontrolü altına alması, Türkiye

ile ilişkilerin olumsuz etkilenmesini engellemesi ve karar vericilerin rasyonel politikalar izlemeyi sürdürmesi gerekmektedir.

- Macaristan'daki FETÖ yapılanmasına yönelik dikkatli olunmalı ve Almanya örneğindeki gibi bu örgütün ilişkileri kötü etkilemesine müsaade edilmemelidir.
- İkili ticari hedefe en kısa sürede ulaşmak için gerekli irade ortaya konulmalı ve hedeflenen adımlar hızlı bir şekilde uygulamaya konulmalıdır.
- Savunma sanayiindeki projeler sonuçlandırılmalı ve daha somut anlaşmalarla stratejik iş birliği geliştirilmelidir. Türkiye ile Macaristan arasındaki savunma sanayii iş birliğinin son dönemlerde ivme kazandığı ve potansiyelinin de oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu kapsamda yeni anlaşmalar, silah ticaretleri ve ortak tatbikatlar icra edilmeli, birçok alanda yürütülen iş birliği stratejik ortaklığa evrilmelidir.
- Macaristan'ın Türkiye ile Vişegrad Dörtlüsü arasında her alanda mevcut ilişkilerin artırılması için daha fazla rol üstlenmesi gerekmektedir.
- Macaristan'ın Türk vatandaşlarına vize ve çalışma izni almada kolaylık göstermesi gerekmektedir.
- Türkiye'nin Macaristan'da daha iyi tanıtılabilmesi ve etkin bir kamu diplomasisi yürütülebilmesi için üniversite ve STK düzeyinde konferans ve toplantılar düzenlenmelidir.
- İkili ilişkilerin kamuoyu üzerinde etkisinin artırılması adına her iki ülke de eğitim alanına daha fazla yoğunlaşmalı ve burs alan öğrenci sayılarının artırılmasıyla öğrenci hareketliliği hızlandırılmalıdır.
- AB ile gerçekleştirilen mülteci anlaşması Macaristan'ın siyasi istikrarı açısından da oldukça önemlidir. Türk ve Macar karar vericilerin mevcut anlaşmanın sürdürülmesi ve AB kanadının anlaşma özelinde sözlerini yerine getirmesinin takip edilmesi konusunda çaba göstermesi gerekmektedir.
- Türkiye'nin Suriye'de gerçekleştirdiği harekatlara AB ülkeleri karşı iken Macaristan'ın ise destek verdiği bilinmektedir. Bu kapsamda mültecilerin geri dönüşlerinin sağlanması ve Suriye'de istikrarın tesis edilmesi için Avrupa ülkelerine yönelik yürütülecek diplomaside Türkiye ile Macaristan birlikte çalışabilir.
- AB ile sorunlar yaşayan ve Avrupa ile ilişkilerini Brüksel'le yürüttüğü müzakere sürecine indirgemek istemeyen Türkiye ile Doğu'ya Açılım politikası izleyerek çok boyutlu dış politika izlemek isteyen Macaristan'ın kuracağı stratejik bir ortaklığın iki tarafa da kazandıracağı unutulmamalıdır.

MURAT DEREGÖZÜ

Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden 2014'te mezun olmuştur. Yüksek lisansını University of Pecs'in Beşeri Bilimler Fakültesi'nde "The Role of Foreign Direct Investment (FDI) and Privatization in Visegrad Countries after the Membership of the European Union" (Doğrudan Yabancı Yatırım ve Özelleştirmenin Vişegrad Grubu Ülkelerinde Avrupa Birliği Üyeliği Sonrasındaki Rolü) başlıklı tezi ile 2017'de tamamlamıştır. Yüksek lisansta "European Studies" (Avrupa Çalışmaları) ihtisas alanı olmuştur. Doktora adayı olarak eğitimine Corvinus University of Budapest'de Geopolitics/Jeopolitik alanında devam etmektedir. İlgilendiği araştırma alanları arasında Avrupa Birliği, Vişegrad Grubu, Balkanlar, Türk dış politikası ve jeopolitik gibi konular bulunmaktadır.

TÜRKİYE-MACARİSTAN İLİŞKİLERİ

MURAT DEREGÖZÜ

Yakın dönemde Türkiye ile Macaristan arasındaki siyasi yakınlaşmanın ele alınması amacıyla hazırlanan bu rapor uluslararası ilişkilerde devletlerin karşılıklı atılan dış politika adımlarıyla nasıl yapıcı ve ilerleyici bir mekanizma kurabildiklerinin göstergesi niteliğindedir. Bu raporda Macaristan hükümetinin 2010'da başlattığı ekonomi temelli "Doğuya Açılım" politikasının Türkiye'yi de kapsamı sonucunda öncelikle siyasi olarak başlayan yakınlaşmanın diğer alanlara da nasıl etki ettiği gözler önüne serilmektedir. İki ülke arasında ekonomiden kültüre, turizmden güvenliğe kadar hemen hemen bütün alanlardaki iş birliğinin karşılıklı atılan adımlarla arttığı ya da mevcut durumun muhafaza edilip sonraki dönemlerde artırılması için çeşitli yol haritalarının oluşturulduğu görülmektedir.

Raporun üzerinde durduğu diğer bir önemli husus da komşu olmayan iki devletin birbirlerinin coğrafi konumlarının ve dünya siyasetindeki mevcut kazanımlarının getirdiği fırsatlar sayesinde ortak geçmiş, tarih ve değerler etrafında birleşerek rasyonel politikalar izlemelerindeki başarıdır. Ayrıca 2010'dan günümüze kadar olan gelişmelerin incelenmesinin yanı sıra ilişkilerin kısa bir tarihsel arka planı da sunulmaktadır. Son olarak birincil ve ikincil kaynakların analizi ve yorumlanmasıyla ortaya çıkan bu raporun temelini özellikle resmi kurumlardan alınan veriler oluşturmaktadır.